

ศิลปะลพบุรีที่มีอิทธิพลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย

โดย

นายดิเรก ทรงกัลยาณวัตร

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กระทรวงวัฒนธรรม

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖

THE INFLUENCE OF LOPBURI ARTS ON THAI MUSIC AND DANCE

Mr. DEREK SONGKALAYANAWAT

A Research Project of Education, Creativity
And Knowledge Management
Year 2013

Copyright of Banditpatanasilpa Institute
The Ministry of Culture

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อศึกษาอิทธิพลศิลปะลพบุรี ที่มีต่อการสร้างสรรค์ดนตรีทำร่ำ เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ในชุดการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรารค์สามยอดที่ใช้เป็นกรณีศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การศึกษาเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรี ๒ คน นาฏศิลป์ ๑๔ คน และประวัติศาสตร์ ๑ คน ผลการวิจัยพบว่า ทำนองเพลงและเนื้อร้องที่ใช้ในการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรารค์สามยอดแสดงถึงการรับอิทธิพลศิลปะลพบุรี ซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่อกัน ทำนองเพลงและเครื่องดนตรีจึงคล้ายคลึงกัน ในส่วนของทำร่ำ เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับที่ใช้ในการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรารค์สามยอด ประดิษฐ์ขึ้นจากหลักฐานประวัติศาสตร์ที่พบในเมืองลพบุรี ทำให้สรุปได้ว่าศิลปะลพบุรีมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการสร้างสรรค์ดนตรี ทำร่ำ เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ในชุดการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรารค์สามยอด ผลการวิจัยนี้จะได้นำไปใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

Abstract

The aim of this research is to study the influence of Lopburi arts on the invention of music, choreography, costume and accessories in “Prang Sam Yod Dance”. The data used in this study were collected through documentary study relating to Lopburi arts from various sources and in-depth interviews with 2 local music scholars, 14 local dance scholars and 1 historian. The research findings reveal that firstly, the melody and lyrics of Thai classical music used in “Prang Sam Yod Dance” was adapted and influenced by Lopburi arts culturally inherited from other Southeast Asian countries where the culture was shared and passed along among people in those countries. Therefore, Southeast Asian countries’ rhythms melody lyrics and musical instruments are found alike. Secondly, based on the historical evidence, it can be said that the choreography, costume and accessories used in “Prang Sam Yod Dance” was adapted and influenced by Lopburi arts as shown in the historical sculptures. It can be concluded that Lopburi arts have strong influence on the invention of Thai classical music, choreography, costume and accessories of “Prang Sam Yod Dance”. The results of this research can be used as primary information to conduct further study.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องศิลปะลพบุรีที่มีอิทธิพลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย ได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัยจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ขอขอบพระคุณ นางพุลศรี จีบแก้ว ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานสมเด็จพระนารายณ์ฯ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

ขอขอบพระคุณ นายสมชาย พื่อนรำดี ครูเชี่ยวชาญ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี นายณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น รองผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ผู้ทรงคุณวุฒิทางการประพันธ์บทร้องทำนองเพลงดนตรีไทย

ขอขอบพระคุณ นางสาวชญาพร หลายเจริญ นายชานนท์ อนันต์สูง นางสาวจุฑามาศ เจริญวงษ์ นางสาวจุฑารัตน์ แดงเจริญ นางสาวนันทนา คล้ายมณี นางสาวพรพรรณ ผิวเผือด พิระพงษ์ เตียนจันทิก นางสาวภารดา ปัญญา นางสาววรารัตน์ ชื่นจิตร นางสาววิรัช เปี้ยนสกุล นางสาวสุภาภรณ์ เฉื่อยนอก นางสาวสมณทิพย์ เทพอินทร์ นางสาวหนึ่งฤทัย มะลิทอง นายชัยกิจ ช่างต่อ ผู้ทรงคุณวุฒิทางการประดิษฐ์ชุดการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

ขอขอบพระคุณคณะผู้ช่วยนักวิจัยที่ช่วยรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ทั้งในภาคสนามและการจัดพิมพ์รูปเล่มงานวิจัย

ขอขอบพระคุณบุคลากรทุกท่านของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือ โดยให้การสนับสนุนอย่างดียิ่งทุกครั้ง และในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้

ในท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ตามรายชื่อที่กล่าวไว้ในบรรณานุกรม ที่ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและข้อความบางตอนจากผลงานวิชาการของท่าน มาเรียบเรียงไว้ในงานวิจัยนี้

คำนำ

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์เป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีภารกิจหลักในการผลิตบัณฑิตเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรม รวมถึงให้บริการทางวิชาการแก่สังคม การทำงานวิจัยทางด้านศิลปวัฒนธรรมและการทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

งานวิจัยเรื่องศิลปะลพบุรีที่มีอิทธิพลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย เป็นการรวบรวมความรู้จากหลักฐานทางศิลปกรรมที่ปรากฏในดินแดนประเทศไทยตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของผู้คนสภาพสังคมความเป็นอยู่ และศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏในประวัติศาสตร์

ลพบุรีเป็นเมืองที่มีความเจริญมาแต่ครั้งโบราณ หลักฐานประวัติศาสตร์ทางด้านศิลปกรรมที่ค้นพบ แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมและเอกลักษณ์ที่เป็นแบบอย่างเฉพาะตัว ของอาณาจักรในเขตลุ่มแม่น้ำภาคกลางอย่างชัดเจน เป็นเมืองยุทธศาสตร์การทหารที่รุ่งเรืองสูงสุดเป็นราชธานีของอาณาจักร

ศิลปะลพบุรีที่เกิดขึ้นบริเวณภาคกลางของประเทศไทย ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองลพบุรีได้มีการสร้างงานศิลปกรรมอย่างต่อเนื่อง วิวัฒนาการจากอิทธิพลวัฒนธรรมท้องถิ่นทวารวดี และมีส่วนสำคัญที่ได้รับอิทธิพลสืบต่อมาจากศิลปะแบบขอม-เขมร นักวิชาการจึงนิยมเรียกชื่อศิลปกรรมสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ นี้ว่า ศิลปะลพบุรี หรือ ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่สร้างผลงานวิชาการตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวนามของท่านไว้ในบรรณานุกรมของงานวิจัยนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและข้อความบางตอนจากผลงานของท่านมารวบรวมและเรียบเรียงไว้ในงานวิจัยนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยเรื่องศิลปะลพบุรีที่มีอิทธิพลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทยนี้ จะเป็นประโยชน์แก่วงการศึกษา และมีส่วนช่วยกระตุ้นให้นักเรียน นักศึกษาและประชาชนสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติ และดนตรีนาฏศิลป์ไทยสืบต่อไป

ดิเรก ทรกุล

นายดิเรก ทรกุลยานวัตร

๖ กันยายน ๒๕๕๖

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่	
๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
วิธีการวิจัย/ขอบเขต/กรอบการวิจัย	๒
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๔
นิยามศัพท์	๔
๒ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
ศิลปะลพบุรี	๕
ลักษณะศิลปะลพบุรีหรือศิลปะขอมที่พบในดินแดนไทย	๖
แนวคิดทางด้านดนตรีนาฏศิลป์ไทย	๑๐
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒
สรุป	๑๔
๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๕
ขอบเขตของการวิจัย/กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๕
การเก็บรวบรวมข้อมูล/วิธีดำเนินการวิจัย	๑๕
การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๗
๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๘
อิทธิพลศิลปะลพบุรีที่มีต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย	๑๘
ประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี	๓๐
๕ สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๔๔
สรุปผล	๔๔
อภิปรายผล	๔๕
ข้อเสนอแนะ	๔๘
บรรณานุกรม	๔๙
ภาคผนวก	
ประวัติและผลงานวิชาการของหัวหน้าโครงการและผู้ขอรับทุน	

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๑ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุกับการประดิษฐ์ทำร่ำ	๑๗
ตารางที่ ๒ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุกับการประดิษฐ์ทำร่ำ	๑๘
ตารางที่ ๓ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุกับการประดิษฐ์ทำร่ำ	๑๙
ตารางที่ ๔ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุกับการแต่งกายตัวเอก	๒๑
ตารางที่ ๕ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุกับการแต่งกายตัวรอง	๒๒
ตารางที่ ๔ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุกับการแต่งกาย	๒๓

สารบัญภาพ

ภาพที่ ๑ ภาพการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรารักษ์สามยอด	๒๐
ภาพที่ ๒ ภาพลักษณะการแต่งกายนักแสดงตัวเอกระบำนาฏสุรางค์พระปรารักษ์สามยอด	๒๔
ภาพที่ ๓ ภาพศิระษะนักแสดงตัวเอกระบำนาฏสุรางค์พระปรารักษ์สามยอด	๒๔
ภาพที่ ๔ ภาพลักษณะการแต่งกายนักแสดงตัวรองระบำนาฏสุรางค์พระปรารักษ์สามยอด	๒๕
ภาพที่ ๕ ภาพกระบังหน้าศิระษะนักแสดงตัวรองระบำนาฏสุรางค์พระปรารักษ์สามยอด	๒๕
ภาพที่ ๖ ภาพเศียรพระพุทธรูป ศิลปะลพบุรี	๒๙
ภาพที่ ๗ ภาพพระพุทธรูปนาคปรก ศิลปะลพบุรี	๓๐
ภาพที่ ๘ ภาพพระพุทธรูปนาคปรก ศิลปะลพบุรี	๓๐
ภาพที่ ๙ ภาพเศียรพระพุทธรูป ศิลปะลพบุรี	๓๑
ภาพที่ ๑๐ ภาพพระพุทธรูปนาคปรก ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย แบบบายน-หลังบายน	๓๑
ภาพที่ ๑๑ ภาพพระพุทธรูปนาคปรก ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย แบบบายน	๓๒
ภาพที่ ๑๒ ภาพเทวสตรี ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย แบบบายน	๓๒
ภาพที่ ๑๓ ภาพเศียรพระโพธิสัตว์อโลกิตศวร ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย แบบบายน	๓๓
ภาพที่ ๑๔ ภาพพระพุทธรูปประทับยืน ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย แบบบายน	๓๓
ภาพที่ ๑๕ ภาพเศียรพระพุทธรูป ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย แบบบายน	๓๔
ภาพที่ ๑๖ ภาพเศียรพระศิวะ ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย แบบบายน-หลังบายน	๓๔
ภาพที่ ๑๗ ภาพพระพุทธรูปประทับยืน ศิลปะหริภุญชัย พบที่จังหวัดลพบุรี	๓๕
ภาพที่ ๑๘ ภาพพระพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย แบบบายน	๓๕
ภาพที่ ๑๙ ภาพพระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย แบบหลังบายน	๓๖
ภาพที่ ๒๐ ภาพพระพุทธรูปนาคปรก ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย แบบหลังบายน	๓๖
ภาพที่ ๒๑ ภาพพระพุทธรูปปางประทานอภัย ศิลปะแบบเขมร แบบหลังบายน	
ภาพที่ ๒๒ ภาพกลีบบนูน ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย แบบบายน	๓๗
ภาพที่ ๒๓ ภาพกลีบบนูน ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย แบบบายน	๓๘
ภาพที่ ๒๔ ภาพพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะแบบเขมร แบบบายน-หลังบายน	๓๘
ภาพที่ ๒๕ ภาพศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทย	๓๙
ภาพที่ ๒๖ ภาพพระปรารักษ์สามยอดศิลปะลพบุรี	๓๙
ภาพที่ ๒๗ ภาพสลักการบรรเลงดนตรี ปราสาทพนมรุ้ง	๔๐
ภาพที่ ๒๘ ภาพสลักคือนาฏราช ปราสาทพนมรุ้ง	๔๐

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ บ้านเมืองในแถบแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มรับอิทธิพลวัฒนธรรมจากภายนอกมาปรุงแต่งกับสิ่งที่มีอยู่แล้วภายใน เกิดเป็นศิลปกรรมลักษณะเฉพาะถิ่นของตน แบบแผนของศิลปะหลายรูปแบบสัมพันธ์กับพุทธศาสนา เกิดขึ้นพร้อมการเจริญเติบโตของเมืองใหญ่น้อย ในสมัยต่อมา ศิลปะที่สำคัญและรู้จักกันดีได้แก่ ศิลปะทวารวดี ศิลปะลพบุรี และศิลปะสุโขทัย

การแสดงออกทางศิลปกรรม เห็นได้จากโบราณวัตถุสถานขนาดใหญ่ ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ แสดงถึงการสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม บางเมืองมีจารึกแสดงให้เห็นการสืบสายสกุลวงศ์ของกษัตริย์ จารึกจากท้องถิ่นบางแห่งแสดงถึงพิธีกรรมและคติความเชื่อทางศาสนา รูปแบบของศิลปะ อักษรศาสตร์ ล้วนมีแนวโน้มหนักไปทางพุทธศาสนา แม้จะปะปนด้วยคติความเชื่อแบบพราหมณ์-ฮินดูและคติท้องถิ่นก็ตาม

เมืองนครชัยศรี เมืองอู่ทอง เมืองคูบัว เมืองศรีมโหสถ ซึ่งล้วนเป็นเมืองร่วมสมัยกับเมืองลพบุรี เมืองใหญ่เหล่านี้สามารถติดต่อทะเลได้ เป็นศูนย์กลางติดต่อเมืองที่อยู่ภายใน ทำให้เกิดการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ บ้านเมืองแถบนี้ได้สร้างศาสนสถานและโบราณวัตถุกระจายกันอยู่มากมาย ลพบุรีหรือที่จารึกบนเหรียญสมัยทวารวดี จารึกขอม และตำนานเก่า เรียกว่า ลวะปุระ มีประวัติสืบเนื่องไปจนสมัยทวารวดี ซึ่งนักโบราณคดีกำหนดรูปแบบศิลปกรรมยุคสมัยต่อจากทวารวดีว่า ศิลปะลพบุรี (ธิดา สาระยา. ๒๕๕๒ : ๔๘-๑๒๓)

จากมูลเหตุความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมตามที่กล่าวมาข้างต้น จึงสันนิษฐานได้ว่าคนไทยน่าจะมีศิลปะการแสดงเป็นเอกลักษณ์ของตนเองมาแล้วตั้งแต่อดีต เมื่อมาอยู่ร่วมกับในดินแดนสุวรรณภูมิ ที่มีชนชาติต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะชนชาติที่มีอำนาจการเมืองการปกครองและมีวัฒนธรรมสูง เช่น มอญ และเขมร ก็ย่อมส่งอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของชนชาติไทยมานานนับศตวรรษ เมื่อนครรัฐของไทย เช่น ศรีวิชัย ลพบุรี สุโขทัย อยุธยา เป็นต้น รุ่งเรืองขึ้นมา ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะการแสดงของไทยจะต้องมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตามมาด้วยเช่นกัน

ชาติไทยมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เป็นแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรมของชนต่างเชื้อชาติหลายเผ่าพันธุ์ มีโบราณวัตถุสถานมากมายปรากฏอยู่ทั่วไป งานศิลปะที่พบในโบราณวัตถุสถานเหล่านี้มีความงดงาม มีเรื่องราวที่น่าสนใจทั้งในแง่ภูมิทางด้านประวัติศาสตร์และทางด้านงานศิลปะ

ในปัจจุบันประเทศไทยได้พัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมก้าวหน้ายิ่งขึ้น ภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านทุนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เนื่องจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความสำคัญอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ ที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีวัฒนธรรมเป็นแบบแผนที่ดีงาม ศิลปะการแสดงก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มี

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน พัฒนาควบคู่กันมากับประวัติศาสตร์ไทย การแสดงดนตรีนาฏศิลป์ไทย หลายชุด ประดิษฐ์ขึ้นมาจากข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อาทิเช่น ระเบาลพบุรี ระเบาฬารวดี ระเบาฬารวิชัย ระเบาฬารเชียงแสน ระเบาฬารชัยสิงห์ เป็นต้น

ระเบานาฏสุรางค์พระปรารงค์สามยอด ก็เป็นชุดการแสดงอีกชุดหนึ่ง ที่สร้างจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบในเมืองลพบุรี พระปรารงค์สามยอด เป็นศาสนสถานที่สำคัญและเป็นสัญลักษณ์ของเมืองลพบุรี มีรูปแบบและผังเป็นสถาปัตยกรรมขอมศิลปะแบบบายน ศิลปกรรมรูปแบบต่างๆ ที่พบในพระปรารงค์แห่งนี้แสดงให้เห็นว่ามีการนับถือพุทธศาสนาควบคู่กันไปกับศาสนาพราหมณ์ และที่สำคัญก็คือพุทธศาสนamahayanได้ฝังรากแน่นแฟ้นในดินแดนที่ราบลุ่มภาคกลางประเทศไทย จึงได้ค้นพบประติมากรรมพระโพธิสัตว์หลายองค์ที่เป็นศิลปกรรมแบบขอมในดินแดนประเทศไทย

จากการศึกษาเรื่องศิลปกรรมในเมืองลพบุรีทั้งทางด้านประติมากรรมและสถาปัตยกรรม ที่มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ สรุปได้ว่าเป็นศิลปะที่รับอิทธิพลศิลปะขอมแบบบายน และมีวิวัฒนาการจนมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์เรียกว่า ศิลปะลพบุรี (วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์. ๒๕๔๖ : ๑๔-๒๙)

เนื่องจากงานศิลปะลพบุรีมีความงดงามและมีเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งสนใจศึกษาในประเด็น อิทธิพลของศิลปะลพบุรีที่มีต่อการสร้างสรรค์ชุดการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ไทย โดยใช้ชุดการแสดงระเบานาฏสุรางค์พระปรารงค์สามยอด เป็นกรณีศึกษาในวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาอิทธิพลศิลปะลพบุรีที่มีผลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย
๒. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี

คำถามการวิจัย

๑. ศิลปะลพบุรีมีอิทธิพลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทยในด้านใด
๒. ศิลปะลพบุรีหมายถึงศิลปะที่มีลักษณะอย่างไร

วิธีการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ ด้านเนื้อหาศึกษาวิธีการประยุกต์ศิลปะลพบุรี เพื่อนำมาใช้เป็นแนวคิดประดิษฐ์ท่ารำ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ทำนองเพลง เนื้อร้อง และเครื่องดนตรี เพื่อแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปะลพบุรีที่มีต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย โดยใช้ชุดการแสดงระเบานาฏสุรางค์พระปรารงค์สามยอด ซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นกรณีศึกษา

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย คือ ๑ ต.ค. ๒๕๕๕-๑๕ ก.ย. ๒๕๕๖

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กรอบการวิจัยใช้แนวคิดวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ และศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม แนวคิดการประดิษฐ์ชุดการแสดงของ นายธนิธ อยู่โพธิ์ นางเฉลย ศุขะวนิช นางฉันทนา เอี่ยมสกุล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปความเชื่อมโยงข้อมูลศิลปะลพบุรีกับดนตรีนาฏศิลป์ไทย โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี ศิลปะขอม-เขมร ศิลปะลพบุรี และดนตรีนาฏศิลป์ ที่นักวิชาการได้รวบรวมไว้ นำมาสรุปและเลือกใช้แนวคิดวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ และศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม แนวคิดการประดิษฐ์ชุดการแสดงของนายธนิธ อยู่โพธิ์ นางเฉลย ศุขะวนิช นางฉันทนา เอี่ยมสกุล เป็นกรอบการวิจัย

เก็บข้อมูลจากโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จดบันทึกข้อมูลที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี รวมทั้งบันทึกภาพไว้ทั้งหมด

ศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ชุดการแสดงจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เลือกระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ซึ่งเป็นผลงานของนักวิจัยสร้างสรรค์วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากการแสดงระบำชุดนี้ระบุไว้ชัดเจนว่า ใช้ข้อมูลศิลปะลพบุรีที่ได้มาจากพระปรางค์สามยอด นำมาประยุกต์สร้างสรรค์ชุดการแสดง

๒. ศึกษาโดยรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ พิจารณาเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้ศิลปะลพบุรีสร้างสรรค์ชุดการแสดงระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ด้านดนตรีและด้านนาฏศิลป์ รวมทั้งสิ้น ๑๗ คน ประกอบด้วย

๒.๑ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะคือ นางพุลศรี จีบแก้ว ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ สัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับคำจำกัดความ รูปแบบ และลักษณะของศิลปะลพบุรี รวมทั้งข้อมูลรายละเอียดเชิงลึกโบราณวัตถุจากพระปรางค์สามยอดที่ได้จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถาน รวมทั้งบริบทอารยธรรมขอมและศิลปะลพบุรี ที่ปรากฏในเมืองลพบุรี

๒.๒ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดนตรีไทย ๒ ประเด็น คือ

๒.๒.๑ นายณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น ผู้ประพันธ์ทำนองเพลงระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด เกี่ยวกับโครงสร้างเพลงและลักษณะทำนองเพลง

๒.๒.๒ นายสมชาย ฟ้อนราตี ผู้ประพันธ์เนื้อร้องเพลงระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด เกี่ยวกับที่มาของเนื้อเพลงและวิธีการประพันธ์เนื้อร้องเพลง

๒.๓ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ไทย ซึ่งมีประสบการณ์สร้างสรรค์ชุดการแสดงระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด จำนวน ๑๔ คน เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ทำรำ เครื่องแต่งกาย ที่ใช้ในระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

๓. นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ สรุปความเชื่อมโยงทางวิชาการที่แสดงถึงอิทธิพลของศิลปะลพบุรีที่มีต่อดนตรี ทำรำ และการแต่งกาย ในระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

๔. สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

๕. จัดทำรูปเล่มรายงานผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี ที่เป็นประโยชน์ต่อวิชาการศิลปะการแสดง
๒. นักศึกษาและประชาชนทั่วไป มีความรู้ความเข้าใจศิลปะลพบุรี ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและสามารถนำไปประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ชุดการแสดงหรืองานวิชาการด้านอื่นได้ต่อไป

นิยามศัพท์

๑. ศิลปะลพบุรี หมายถึง รูปแบบศิลปะสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ในโบราณวัตถุสถานที่พบในจังหวัดลพบุรี คือ พระปรางค์สามยอดและโบราณวัตถุ ที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ และในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ นักวิจัยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ชุดการแสดงระบำระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

๒. ดนตรีนาฏศิลป์ไทย หมายถึง เนื้อร้อง ทำนองเพลง เครื่องดนตรี ทำรำ เครื่องประดับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้ในระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด โดยใช้ข้อมูลของศิลปะลพบุรี

๓. ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์จากหลักฐานประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ได้รับทุนวิจัยในปงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔ จากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บทที่ ๒

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิลปะลพบุรี

ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เกิดงานศิลปะที่เกี่ยวข้องเนื่องกับวัฒนธรรมพุทธศาสนา ในดินแดนลพบุรีและเมืองต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ภาคอีสาน และภาคใต้ของไทย ก่อให้เกิดความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมทั่วไป แล้วยังส่งผ่านความรู้เรื่องทางวัฒนธรรมไปยังบ้านเมืองอื่นด้วย ผลจากการบูรณาการทางวัฒนธรรมตามครรลองพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นนี้ เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาการอารยธรรมไทย

บ้านเมืองแถบนี้เริ่มมีความสามารถในการรับอิทธิพลวัฒนธรรมจากภายนอก มาปรุงแต่งกับสิ่งที่มีอยู่แล้วเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นของตน จึงเริ่มเห็นแบบแผนศิลปะหลายรูปแบบ ที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา แบบแผนทางศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมได้สร้างความมั่งคั่งแก่บ้านเมืองในภูมิภาคนี้ ได้พบหลักฐาน ทางโบราณวัตถุที่เป็นของที่นำเข้ามาจากภายนอก เช่น ลูกปัด ดวงตรา เครื่องประดับเงินตรา พระพุทธรูป เทวรูป ลวดลายประดับศาสนสถาน เป็นต้น

แบบแผนของศิลปะเกิดขึ้นพร้อมกับการเจริญเติบโตของเมืองใหญ่น้อยในสมัยต่อมา ศิลปะสำคัญที่รู้จักกันดี ได้แก่ ศิลปะทวารวดี ศิลปะลพบุรี และศิลปะสุโขทัย นักโบราณคดีได้กำหนดรูปแบบของศิลปกรรมในยุคสมัยที่ต่อเนื่องจากทวารวดีว่า ศิลปะลพบุรี (กรมศิลปากร. ๒๕๓๖ : ๒๕๖๙)

ศาสตราจารย์ ดร. ธิดา สาระยากกล่าวถึงวิวัฒนาการของเมืองลพบุรีหรือเมืองละโว้ว่า ปรากฏเป็นหลักฐานในชื่อเดียวกันมาโดยตลอด ทั้งหลักฐานในพื้นที่ จารึกขอม เอกสารจีน เรียกว่าละโว้หรือหลอหุ ในสมัยทวารวดี ละโว้ก็เป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่ง ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ ละโว้ปรากฏชื่อในจารึกขอมว่า สุรุกโลว หลังจากนั้นมาละโว้ก็เป็นศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรมที่มีลักษณะโดดเด่น และเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาหายาน จนถึงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ศิลปะแบบละโว้ที่เรียกว่าศิลปะลพบุรี มีลักษณะผสมผสานของอิทธิพลขอมและพุกาม ศาสนสถานสำคัญศิลปะลพบุรี ได้แก่ ปราสาทแขก พระปรางค์สามยอด พระปรางค์วัดมหาธาตุ เป็นต้น (ธิดา สาระยา. ๒๕๕๒ : ๘๘-๒๒๓)

ศาสตราจารย์ มจ. สุภัทรดิศ ดิศกุล. อธิบายถึงหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในภาคอีสานและที่พบในภาคตะวันออกของไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งแสดงถึงการแพร่หลายของศิลปะขอมที่มีศูนย์กลางความเจริญอยู่ในกัมพูชา ได้กระจายวัฒนธรรมเข้ามาในดินแดนไทย อนึ่งการเรียกศิลปะขอมที่พบในดินแดนประเทศไทยว่าศิลปะลพบุรี เพราะได้พบงานช่างเมืองลพบุรีหรือสมัยโบราณที่เรียกว่า ละโว้ มีลักษณะงานช่าง คล้ายคลึงกับที่พบในประเทศกัมพูชา (สุภัทรดิศ ดิศกุล. ๒๕๑๕ : ๑๕๙-๑๖๐)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง ระบุว่าศิลปะในประเทศไทยมีบทบาทอย่างลึกซึ้งต่อศิลปะในประเทศไทย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะในอดีตกาลดินแดนไทยเคยมีความสัมพันธ์กับการขยายอำนาจทางการเมืองการปกครอง หรืออำนาจทางวัฒนธรรมของกษัตริย์กัมพูชา นิยมเรียกช่วงเวลาดังกล่าวนี้ว่าสมัยลพบุรี ในทางตรงกันข้ามในช่วงเวลาที่กัมพูชาโรยราลง และศูนย์กลางความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอยู่ในดินแดนไทย ศิลปะไทยได้กลับเข้าไปมีบทบาทต่อศิลปะกัมพูชาอย่างเห็นได้ชัด เหล่านี้เป็นหลักฐานแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศเป็นอย่างดี (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, ๒๕๕๗ : ๑๔-๑๕)

ในส่วนประเด็นที่กล่าวว่าชื่อศิลปะลพบุรีไม่ครอบคลุม เพราะได้พบโบราณวัตถุสถานที่มีความ คล้ายคลึงกันแล้ว มีอายุไล่เลี่ยกันและเก่ากว่าในเขตภาคอีสาน ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล แสดงความคิดเห็นว่า “ถ้าจะไม่ใช่คำว่าศิลปะลพบุรี ก็น่าจะใช้คำว่า ศิลปะขอมหรือเขมรในประเทศไทย” (สุภัทรดิศ ดิศกุล,ม.จ. ๒๕๓๘ : ๑๗-๑๘)

ศาสตราจารย์ ดร. สันติ เล็กสุขุม นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย ระดับแนวหน้าของประเทศไทย ท่านเป็นศิษย์ของศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า. สุภัทรดิศ ดิศกุล ได้อธิบายถึงเรื่องราวศิลปะขอมที่พบในดินแดนไทยหรือที่เรียกว่าศิลปะลพบุรีนั้น หมายถึง ศิลปะที่สร้างขึ้นภายใต้วัฒนธรรมขอมหรือจะเรียกว่าเขมรก็ตาม ด้วยเหตุนี้การศึกษาศิลปะขอมที่พบในดินแดนไทย จึงอนุโลมเทียบเคียงกับผลการศึกษาศิลปะขอมในประเทศกัมพูชาเพราะมีความคล้ายคลึงกัน (สันติ เล็กสุขุม. ๒๕๕๔ : ๑๒ - ๑๓)

ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ให้คำจำกัดความศิลปะลพบุรีว่าหมายถึง โบราณวัตถุสถานศิลปะแบบเขมรที่ค้นพบในประเทศไทย รวมทั้งโบราณวัตถุสถานที่ทำขึ้นในประเทศไทย โดยทำเลียนแบบศิลปะเขมรในประเทศกัมพูชา ครั้งแรกได้มีการกำหนดอายุสมัย ให้อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ต่อมาได้มีการค้นพบว่าโบราณวัตถุสถานที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอายุเก่าเกินพุทธศตวรรษที่ ๑๖ จึงขยายเขตอายุศิลปะลพบุรีเริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ จนถึง ๒๐ เพราะว่ามีอิทธิพลศิลปะลพบุรีได้คงอยู่ต่อมาจนถึงสมัยอยุธยา (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, มร. ๒๕๔๒ : ๕๕-๖๓)

ลักษณะของศิลปะลพบุรีหรือศิลปะขอมที่พบในดินแดนไทย

ศิลปะขอมที่พบในดินแดนไทยหรือที่เรียกว่าศิลปะลพบุรี มีอิทธิพลสืบเนื่องมายาวนานในพื้นที่อีสานก่อนที่จะแพร่หลายเข้ามาครอบงำศิลปะทวารวดีในภาคกลาง จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ จึงเสื่อมถอยลง กระนั้นยังมีแรงส่งต่อมาถึงสมัยสุโขทัยและอยุธยา ลักษณะของศิลปะลพบุรีมีดังนี้

๑. ประติมากรรม ที่พบในประเทศไทยแทบทั้งหมดใช้วิธีการแกะสลักด้วยวัสดุคงทน เช่น ศิลา ศิลาแลง หรืองานหล่อสำริด แต่สำหรับงานปั้นปูนหากมีคงน้อยยิ่งกว่า หลักฐานทางด้านประติมากรรมเก่าแก่ที่สุดที่พบในดินแดนไทยมีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ สร้างขึ้นในศาสนาฮินดู คือ ประติมากรรมศิลารูปพระเทวี ซึ่งมีพระเศียรพระกรหักไปแล้ว รูปพระโพธิสัตว์หล่อจากสำริดพบมากที่สุดในบริเวณบุรีรัมย์และนครราชสีมา มีอายุอยู่ในราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ พื้นที่นั้นคงเป็นแหล่งสำคัญทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน พระพุทธรูปนาคปรกสลักจากศิลา ในครึ่งหลังของช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ เทียบแบบอย่างได้กับพระพุทธรูปนาคปรก ซึ่งได้รับความนิยมมากในศิลปะแบบบาปวนของกัมพูชา

ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ได้รับความนิยมสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง อิริยาบถยืน พระกรแสดงปางประทานอภัย พบในทุกภูมิภาคของประเทศไทย พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรได้รับการกราบไหว้บูชามากในรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ หลังการสวรรคตของพระองค์ ดินแดนในภาคกลางของไทย เช่น เมืองลพบุรี คงมีความสำคัญขึ้นมา ในระยะนั้นกิจกรรมทางศาสนายังคงดำเนินต่อมา พระพุทธรูปศิลาที่สร้างขึ้นในสมัยนั้น สะท้อนลักษณะท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นกว่าที่เคยมีมา สำหรับพระพิมพ์ในวัฒนธรรมขอมได้ค้นพบจำนวนมากในดินแดนไทย มากยิ่งกว่าที่ค้นพบในประเทศกัมพูชาเอง บางแบบอาจทำขึ้นเฉพาะในดินแดนไทย จึงนิยมเรียกกันว่า พระพิมพ์แบบศิลปะลพบุรี (สุภัทรดิศ ดิศกุล. ๒๕๑๕ : ๑๕๙-๑๖๐)

นอกจากนี้มีการค้นพบประติมากรรมรูปเทวดาลักษณะใกล้เคียงกับศิลปะนครวัด ต่อเนื่องมาในศิลปะบาเยน พบที่ศาลาตามาแดง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ส่วนประติมากรรมที่เข้าใจว่าเป็นรูปเหมือนของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ สลักจากศิลา พบอยู่ภายในปราสาทหินพิมาย นครราชสีมา

เครื่องปั้นดินเผามีเคลือบสีน้ำตาลที่เรียกว่าไหขอม ก็พบในดินแดนไทยเช่นกัน ภาชนะเหล่านี้ปั้นเป็นรูปคนหรือสัตว์ก็มี สันนิษฐานว่าทำขึ้นในประเทศไทย แล้วจึงส่งไปยังอาณาจักรขอม ทั้งนี้เพราะในประเทศกัมพูชา ยังไม่เคยค้นพบซากเตาเผาเครื่องถ้วยชามแบบนี้ ขณะที่อำเภอบ้านกรวด บุรีรัมย์ ได้ค้นพบซากเตาเผาจำนวนมาก เช่น เตาผลิตเครื่องปั้นดินเผาเคลือบสีน้ำตาลและสีน้ำเงินอ่อนคล้ายเครื่องสังคโลกของสุโขทัยด้วย (สุภัทรดิศ,ม.จ. ๒๕๓๘ : ๑๙-๒๐)

ประติมากรรมภาพสลักปูนดำเนื่องในศาสนา ได้แก่ ภาพสลักประดับตกแต่ง อยู่ตามส่วนประกอบที่สำคัญของปราสาท เช่น ฐานทับหลัง หน้าบัน เสาประดับกรอบประตู เสาประดับผนัง ฯลฯ วัตถุประสงค์ที่ใช้ภาพสลัก ประดับศาสนสถานนอกจากความสวยงามแล้ว ยังเป็นการสื่อความหมายให้ทราบว่า ปราสาทที่สร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์ของเขพระสุเมรุที่ประทับของเทพเจ้า บนสรวงสวรรค์อย่างแท้จริง ภาพที่สลักประกอบด้วยลวดลายมากมาย ทั้งลวดลายพันธุ์พฤกษา ลายรูป

บุคคลหรือเทพเจ้าสำคัญในศาสนา เทพธิดา ฤๅษี และลายรูปสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อในศาสนา ยังมีภาพสลักเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ในศาสนาด้วย นักโบราณคดีใช้ประติมากรรมดังกล่าว เป็นหลักฐาน สำคัญศึกษาคติความเชื่อทางศาสนาในศาสนสถานแห่งนั้น

ประติมากรรมลอยตัว ได้แก่ ประติมากรรมรูปเคารพในศาสนา สลักจากศิลาและหล่อด้วย สำริด แสดงให้เห็นว่าคนโบราณในยุคนี้รู้จักเทคโนโลยีการหล่อโดยปั้นหุ่นขี้ผึ้งแล้ว ประติมากรรมรูป เคารพลอยตัวที่พบในประเทศไทยมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘ ประติมากรรมเนื่องใน ศาสนาพุทธที่เป็นรูปเคารพ ได้แก่ พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์ศรีอารย เเมตไตรย นางปรัชญาปารมิตา พระวัชรสัตว์ พระวัชรธรเทวธร เป็นต้น

ประติมากรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์ที่ทำเป็นรูปเคารพ ได้แก่ พระวิฆณุ พระศิวะ ศิวลึงค์ พระอุมา พระลักษมีอรรณนาธิศวร พระพรหม พระพิฆเนศวร เทพรักษาศิขิ พระอินทร์ พระยม ท้าว กุเวร พระวรุณ พระพาย พระอัคนี พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระเกตุ พระราหู นอกจากนี้ยังมีฤๅษี นักบวชในศาสนาพราหมณ์ นางอัปสร และบรรดาเหล่าคณะซึ่งเป็นบริวารของพระอิศวรอีกด้วย

ประติมากรรมเครื่องใช้สอยในพิธีกรรมศาสนา ส่วนมากทำจากสำริด เช่น เครื่องประกอบ ราชรถ สังข์ พาน เชิงเทียน บาตรน้ำมนต์ ด้ามกระดิ่งมียอดตรีศูล ชัน ฐานคันฉ่อง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการค้นพบเครื่องประดับที่ทำจากทองและสำริดด้วย

๒. จารึก ศิลปะขอมสร้างขึ้นในศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ เพราะกษัตริย์บางพระองค์ ก็เลื่อมใส ในศาสนาพุทธ บางพระองค์ก็เลื่อมใสในศาสนาพราหมณ์ และบางพระองค์ก็เลื่อมใส ด้วยกันทั้งสองศาสนาดังปรากฏอยู่ในศิลาจารึกของกษัตริย์นั้นๆ

หลักฐานศิลาจารึก เช่น หลักของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ทำขึ้นใน พ.ศ.๑๕๖๘ พบที่ศาลสูง อำเภอมือง ลพบุรี บันทึกว่ามีการกล่าวนาทรัพย์ใจความตอนหนึ่งกล่าวถึงการอุทิศนางระบำและผู้ขับ ร้องเพลงแก่ฤๅษีวาสุเทพผู้เป็นเทพเจ้าสำคัญประจำเมือง

๓. ปราสาท การที่ขอมรับวัฒนธรรมและความเชื่อในศาสนาฮินดูมาจากอินเดีย ผ่านเข้ามา ทางการเดินเรือค้าขายสินค้า ทำให้ศิลปะขอมพัฒนามาจากพื้นฐานทางศาสนาฮินดู ต่อมาขอม เปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธ ทั้งสองศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองตามกษัตริย์ที่นับถือ ปราสาทประธาน ของศาสนสถานจึงมีรูปแบบเหมือนกันหรือทำนองเดียวกัน ปราสาทประธานประกอบด้วยส่วนล่างคือ ฐาน ส่วนกลางเรียกว่าเรือนธาตุ สำหรับประดิษฐานรูปเคารพ และส่วนบนคือชั้นที่จำลองย่อขนาด จากเรือนธาตุ ช้อนชั้นลดขนาดกันขึ้นไป ระยะต่อมาในส่วนของชั้นช้อนลดหลั่นประกอบกันเป็นทรง พุ่ม คือหนึ่งในกระบวนการวิวัฒนาการของปราสาทขอมในดินแดนไทย ได้แก่ ปราสาทหินพิมายและ ปราสาทหินพนมรุ้ง เชื่อกันว่าขั้นตอนวิวัฒนาการนี้ ได้ส่งกลับไปยังกัมพูชา ได้แก่ ปราสาทนครวัดที่ ส่วนบนเป็นทรงพุ่มเช่นกัน

ในภาคกลางของประเทศไทยรับศิลปะขอม เลียนแบบสถาปัตยกรรมขอม มาสร้างในแบบ ของตัวเองของคนท้องถิ่น อาทิ ปราสาทเมืองสิงห์ กาญจนบุรี เป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธมหายาน

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยมีมือของช่างท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะขอม มีการวางผังชัดเจนตามรูปแบบคติจักรวาลอย่างสมบูรณ์คล้ายแผนผังปราสาทขอมในกัมพูชา

ส่วนประกอบสำคัญของปราสาทขอมคือ ทับหลัง ทำหน้าที่เป็นคานรับน้ำหนัก บางครั้งจึงเรียกกันว่า คานทับหลัง เพราะรับน้ำหนักจากหน้าบัน แล้วถ่ายน้ำหนักลงบนกรอบประตูและเสาประดับกรอบประตู ขณะเดียวกันก็มีการสลักตกแต่งทับหลังด้วยลวดลายจากคติความเชื่อทางศาสนาด้วย จึงกล่าวได้ว่าทับหลังเป็นทั้งโครงสร้างและส่วนประดับของปราสาทขอม (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว. ๒๕๒๓ : ๓๔-๓๖)

สรศักดิ์ จันทรวัฒนกุล กล่าวถึงประวัติศาสตร์และศิลปะอาณาจักรขอมไว้ว่า รูปแบบและลักษณะสถาปัตยกรรมของโบราณสถานที่เรียกว่าปราสาท ซึ่งไม่ใช่ที่ประทับของกษัตริย์ แต่หมายถึงศาสนสถานที่ใช้ประดิษฐานรูปเคารพ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในสมัยนั้น

ปราสาทขอมแต่ละแห่งที่สร้างขึ้น คือ สัญลักษณ์แห่งเขาพระสุเมรุที่ถูกจำลองขึ้นเป็นศูนย์กลางอันศักดิ์สิทธิ์ของบ้านเมือง เพื่อใช้เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพอันศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง การสร้างปราสาทขึ้นในชุมชนถือเป็นราชประเพณีที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของกษัตริย์เขมรโบราณ

การวางผังปราสาทขอมนิยมก่อเป็นปราสาทหลังเดียวตั้งอยู่โดดๆ ต่อมานิยมสร้างรวมกันเป็นหมู่ ๓ -๕ หลัง อยู่บนฐานเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีปราสาทบวรและอาคารที่เรียกว่าบรรณาลัยหรือห้องสมุดตั้งรวมอยู่ด้วย สิ่งก่อสร้างทั้งหมดตั้งอยู่บนพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมที่อาจมีระเบียงคด กำแพงและคูน้ำล้อมรอบ ทางเข้าสู่ปราสาทชั้นในก่อเป็นซุ้มประตูเรียกว่า โคปุระ ปราสาทขอมจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเสมอ มีปราสาทบางแห่งเท่านั้นที่หันหน้าไปทางทิศอื่น เช่น ปราสาทนครวัด หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ปราสาทเขาพระวิหาร หันหน้าไปทางทิศเหนือ ปราสาทหินพิมาย หันหน้าไปทางทิศใต้ โครงสร้างสำคัญของตัวปราสาท แบ่งเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ฐาน มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ส่วนที่ ๒ ตัวปราสาท หรือที่เรียกว่า เรือนธาตุ ซึ่งก่อเป็นห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ (ห้องครรภคฤหะ) ผังหน้าล้อมรอบ มีประตูทางเข้าด้านหน้าด้านเดียวอีกสามด้านเป็นประตูปลอมหรือมีทางเข้าได้ทั้งสี่ด้าน

ส่วนที่ ๓ ยอดหรือหลังคาสร้างเป็นชั้นๆ ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป แต่ละชั้นมีการประดับด้วยอาคารจำลองเล็กๆ กลีบขนุนบนสุดประดับด้วยกลศหรือดอกบัว เทคนิคในการก่อสร้างและการประดับตกแต่งปราสาทสร้างด้วยอิฐเรียงก่อขึ้นไป เชื่อมด้วยน้ำยาที่สันนิษฐานว่าทำจากวัสดุธรรมชาติคุณภาพดีมาก เพราะอิฐแต่ละก้อนยึดติดกันแน่นเกือบเป็นก้อนเดียวกัน (สรศักดิ์ จันทรวัฒนกุล, ๒๕๕๒ : ๖๒-๑๐๖)

๔. พระปรางค์ การสร้างปราสาทแบบขอมซึ่งนิยมก่อด้วยอิฐ ก่อนจะเปลี่ยนมาใช้หินทราย และนิยมใช้ศิลาแลงในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ในรัชกาลนี้มีงานก่อสร้างมากมาย ในดินแดนกัมพูชา และดินแดนไทย เช่น ปราสาทเมืองสิงห์ พระปรางค์สามยอด รวมทั้งปราสาทที่วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย อันเป็นต้นแบบสำคัญของการสร้างเจดีย์ประจำราชธานีในระยะต่อมา

ประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของขอม ทำให้พัฒนางานศิลปกรรมเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ยิ่งแผ่อิทธิพลเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยผ่านมาทางศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ หลังยุคทวารวดี ศิลปะขอมได้ผสมผสานกับศิลปะท้องถิ่น สถาปัตยกรรมภายในวัดที่ปรากฏอิทธิพลศิลปะขอมเด่นชัด คือ พระปรางค์

พระปรางค์ในประเทศไทยรับรูปแบบและอิทธิพลโดยตรงจากขอม พระปรางค์ของขอมสร้างอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในศาสนาฮินดู ความเชื่อเรื่องจักรวาลของศาสนาพุทธและฮินดูคล้ายคลึงกัน รูปแบบลักษณะและแผนผังของปรางค์ปราสาท ซึ่งเดิมประดิษฐานเทวรูปหรือศิวลึงค์ในศาสนาฮินดู ก็เปลี่ยนมาประดิษฐานพระพุทธรูปหรือพระบรมสารีริกธาตุแทนเมื่อเปลี่ยนเป็นศาสนสถานศาสนาพุทธ และต่อมาจึงได้พัฒนามาเป็นพระประธานของวัดในสถาปัตยกรรมแบบไทย

การสร้างพระปรางค์นั้นเป็นการดัดแปลงมาจากศิลปะขอม หรือเลียนแบบมาจากพระปรางค์โบราณที่มีอยู่แล้วในประเทศไทย มีการเลียนแบบลดทอนของขอมมาใช้ประดับพระปรางค์ ก่อนที่จะพัฒนารูปแบบจนกลายเป็นสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ในที่สุด

พระระเบียงในสถาปัตยกรรมไทย ได้รับอิทธิพลจากขอมนิยมสร้างรอบเทวสถาน โดยเฉพาะปรางค์ปราสาทล้อมรอบลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่ละด้านตรงกึ่งกลางทำซุ้มประตูทางเข้าเรียกว่า “โคปุระ” การสร้างระเบียงในวัด เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยสืบทอดมาถึงสมัยอยุธยาและ สมัยรัตนโกสินทร์ พระระเบียงทั่วไปนิยมสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือจัตุรัสบรรจบกันเป็นวง ทำให้เกิดเป็นมุมหักศอกที่มุมทั้งสี่ด้าน จึงเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “พระระเบียงคด” เป็นแบบแผนที่นิยมใช้กันในงานสถาปัตยกรรมของไทยแทบทุกสมัย

ส่วนของหน้าบันซึ่งแต่ก่อนใช้ตกแต่งสลูป เช่น พระปรางค์ แต่ต่อมาได้เปลี่ยนมาใช้เป็นหน้าบันประดับอุโบสถและพระวิหารแทน อิทธิพลศิลปกรรมขอมที่กล่าวมาพบได้ในวัด เช่น วัดไชยวัฒนาราม อยุธยา วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุโขทัย พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

พระปรางค์สามยอด ลพบุรี สถาปัตยกรรมโดยฝีมือของช่างท้องถิ่น ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะขอมมาสร้างในรูปแบบของท้องถิ่นตนเอง วางผังตามแบบคติจักรวาลอย่างสมบูรณ์คล้ายผังปราสาทขอม ตัวปราสาทสร้างด้วยศิลาแลงฉาบด้วยปูนขาว ประดับลายปูนปั้น สร้างขึ้นเพื่อเป็นศาสนสถานศาสนาพุทธมหายาน (สรศักดิ์ จันทรวัดนกุล. ๒๕๕๒ : ๕-๕๒.)

แนวคิดทางด้านดนตรีนาฏศิลป์ไทย

นายธนิต อยู่โพธิ์ได้สรุปแนวคิดทฤษฎีด้านนาฏยศาสตร์ของอินเดีย โดยกล่าวถึงความรู้ด้านศิลปะการแสดง ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งฉบับที่กไว้ในคัมภีร์พระเวทด้านนาฏยศาสตร์ ๔ คัมภีร์ คือ

- ๑) ฤคเวท ความรู้ทางปัญญา ภาษา และถ้อยคำ
- ๒) สามเวท ความรู้ลึกลับ ทำนองเพลงและดนตรี
- ๓) ยชุรเวท ความรู้ด้านกิริยาท่าทางการแสดง

๔) อรรถพรเวที ความรู้การแสดงออกทางอารมณ์ (ธนิต อยู่โพธิ์. ๒๕๑๐ : ๑๐๓-๑๐๕)

ครูเฉลย ศุขะวนิช ได้สรุปแนวคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้ให้นักแสดงรุ่นหลังนำมาใช้เป็นแนวทางประดิษฐ์ท่ารำ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และเทคนิควิธีการแสดง ดังนี้

๑. รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย มีจารีตที่ยึดถือปฏิบัติกันมา จนถือเป็นกฎเกณฑ์ที่เหล่านักศิลปิน ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เช่น ตำแหน่งของผู้แสดง ผู้ชนะอยู่ด้านขวา ผู้แพ้หรือฝ่ายอธรรมอยู่ด้านซ้าย เป็นต้น

๒. กระบวนท่ารำและการแปรแถว เป็นเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทย แต่ละท่ารำจะมีความหมายในตัวเอง บางท่ามีกฎระเบียบเฉพาะ เช่น ท่ายัม ใช้เฉพาะมือซ้ายเท่านั้น ท่าตัวเราใช้มือซ้ายจับเข้าอก ถ้าใช้มือขวา ให้ใช้นิ้วชี้หรือนิ้วหัวแม่มือแทน เป็นต้น การแปรแถว การตั้งขุมก็เป็นจุดสำคัญอย่างหนึ่งของระบำนาฏศิลป์ไทย มีรูปแบบอยู่มากมาย เช่น แถวปากพนัง แถวตอน แถวเฉียง แถวหน้ากระดาน เป็นต้น

๓. โอกาสที่ใช้แสดง การสร้างสรรค์งานควรคำนึงถึงโอกาสที่แสดง เช่น งานมงคลหรืออวมงคล เป็นต้น

๔. เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดงก็เป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นอาวุธ ดอกไม้ ผ้าพัด หรือเครื่องราชูปโภคสามารถบอกลักษณะ ที่มา เพศ ตำแหน่ง วัยของตัวละคร

๕. ดนตรีและประกอบเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ดนตรีและเพลงที่ใช้แสดงนาฏศิลป์ไทย มีจารีตอันเป็นประเพณีนิยม โดยเฉพาะเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง ต้องระมัดระวังและศึกษาให้เข้าใจ

๖. ลักษณะเพศชาย-หญิง (ตัวพระ-ตัวนาง) เช่น ตัวพระในหม่อมราชวงส์ลีลาท่ารำลักษณะกระฉับกระเฉงเข้มแข็ง หรือตัวนางในพ็อนม่านมกลจะอ่อนโยนนุ่มนวล เป็นต้น

๗. การประดิษฐ์ระบำพื้นเมือง ต้องศึกษาท่ารำที่เป็นแม่ท่าหลักของท้องถิ่น แล้วนำมาประดิษฐ์ลีลาเชื่อมท่ารำ ให้ครอบคลุมความหมายของเนื้อหาในระบำชุดนั้น ๆ คัดเลือกแม่ท่าหลักให้เหมาะสม ไม่ควรนำแบบลีลาท่ารำหลายภาคมาปะปนกัน เช่น นำท่ารำในเชิงภาคอีสานมาใส่ในระบำภาคกลาง เป็นต้น

๘. คำนึงถึงขอบเขตจุดมุ่งหมายของการแสดง เช่น จุดมุ่งหมายให้ผู้แสดงหญิงล้วน (ตัวนาง) ต้องหลีกเลี่ยงท่ารำที่มีการยกเท้าแบะเหลื่อมกันเข้า ซึ่งเป็นลีลาท่าทางของตัวพระ เป็นต้น

๙. ครูเฉลย ศุขะวนิชนิยมใช้วิธีฟังเพลงก่อน แล้วจึงประดิษฐ์ท่ารำให้มีลีลาผสมผสานกลมกลืนไปกับบทร้องและท่วงทำนองของเพลงนั้น (ไพโรจน์ ทองคำสุก, ๒๕๔๕ : ๒๑๕-๒๒๒)

อนึ่ง ระบำลพบุรีเป็นชุดการแสดงที่ประดิษฐ์ขึ้น ตามแนวความคิดของนายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร โดยอาศัยข้อมูลจากหลักฐานจากโบราณคดี และภาพจำหลักตามโบราณสถานตามแบบศิลปะขอมในกัมพูชาและประเทศไทย ทำนองเพลง กระบวนท่ารำ และเครื่องแต่งกาย จึงมีลักษณะเป็นศิลปะแบบเขมร ประดิษฐ์ท่ารำให้มีความอ่อนช้อยสวยงาม นำออกแสดงสู่สาธารณชนได้รับความนิยมนมาก จึงทำให้มีการสร้างสรรค์ชุดการแสดงที่ใช้หลักฐานประวัติศาสตร์ เป็นข้อมูลสร้างสรรค์ชุดการแสดงอีกหลายชุด อาทิ ระบำศรีชัยสิงห์ ระบำปราสาทพนมรุ้ง ระบำจันสน เป็นต้น

รองศาสตราจารย์ฉันทนา เอี่ยมสกุล. ได้ศึกษาท่ารำนานาฏศิลป์ไทยในวัฒนธรรมร่วมเขมร ที่พบจากหลักฐานทางโบราณคดี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘ ได้สรุปแนวคิดและข้อสันนิษฐานว่า

ทำรำในวัฒนธรรมศิลปะร่วมเขมร น่าจะได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมทวารวดี วัฒนธรรมอินเดีย และวัฒนธรรมขอมโบราณ (ฉันทนา เอี่ยมสกุล, ๒๕๕๕ : ๑๐-๑๗)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิชญ์ เข้มพิลา (๒๕๓๙ : ๑๒๘) ศึกษาทำรำจากประติมากรรม รูปพระศิวะนาฏราชแบบเขมรที่พบในประเทศไทยเปรียบเทียบกับทำรำระบำลพบุรี พบว่า องค์ประกอบทำรำและคติความเชื่อที่ได้จากการศึกษาประติมากรรมรูปพระศิวะนาฏราชแบบเขมรที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีอิทธิพลต่อทำรำระบำลพบุรี

ผกา เบญจกาญจน์ (๒๕๔๐ : ๑๐๕) ศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม คติความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในภาพประติมากรรมเทพรำที่ปราสาทหินพิมาย และศึกษารูปแบบท่าการร่ายรำของภาพเทพรำ ที่มีส่วนสัมพันธ์กับทำรำในแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทย โดยใช้วิธีการศึกษาจากข้อมูลประเภทศิลปะโบราณวัตถุรูปเทพรำที่ปรากฏอยู่บนหน้าบัน ทับหลัง เสาติดผนัง และเสาประดับกรอบประตู ผลการศึกษาพบว่า ภาพประติมากรรมที่สลักเป็นภาพเทพรำในปราสาทหินพิมาย ที่แสดงนาฏยลีลาการพ้อนรำและการแสดงอิริยาบถต่างๆ ของบุคคลชั้นสูง เทพในศาสนาพราหมณ์และตัวเอกในวรรณกรรมพุทธศาสนา ภาพธิดาพญามารร่ายรำประกอบภาพพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีส่วนสัมพันธ์กับทำรำในแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทย

ไพโรจน์ ทองคำสุก (๒๕๔๕ : ๑-๖) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทยครูเฉลย ศุขะวงษ์ พบว่ากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของครูเฉลย ศุขะวงษ์ ประกอบด้วยแนวความคิด การกำหนดความคิด การประมวลข้อมูล การกำหนดขอบเขต การกำหนดรูปแบบ การกำหนดองค์ประกอบร่วม และการประดิษฐ์นาฏศิลป์ไทย

สวภา เวชสุรักษ์ (๒๕๔๗ : ๑๖) ศึกษาวิเคราะห์หลักการสร้างชุดการแสดง ของท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี สรุปได้ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดในการออกแบบแต่ละชุดอย่างละเอียดก่อนสร้างชุดการแสดง
๒. ใช้ข้อมูลจารีตด้านการแสดงของไทยและ/หรือต่างชาติ เป็นต้นแบบสร้างชุดการแสดง
๓. ออกแบบเค้าโครงองค์ประกอบหลักและรอง ตามวิถีจารีตนาฏศิลป์ไทย จากนั้นจึงแต่งเดิมทำรำให้อ่อนไหวกว่ามาตรฐานเดิม
๔. นำจารีตทางด้านนาฏศิลป์ที่มีใช้ของไทยในบางท่ามาใช้ จะทำให้ชุดการแสดงน่าสนใจ

๕. การออกแบบท่ารำ ท่านจะรำนำให้ผู้แสดงรำตามหลายๆ แนว แล้วท่านจะเลือกแนวที่เห็นว่าผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติได้งดงามที่สุดเป็นข้อยุติ

สกลสุภา ทองน้อย (๒๕๕๓ : ๑๐-๒๗) ได้ศึกษาดนตรีซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่อกันฉันเครือญาติ เครื่องดนตรีแห่งอุษาคเนย์จึงคล้ายคลึงกัน เครื่องดนตรียุคแรกของอุษาคเนย์ ราว ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว เป็นวัฒนธรรมไม้ไผ่ ได้แก่ เกราะ, โกร่ง, กรับ, โปง, กลอง, เป้ และระนาด ยุคต่อมาราว ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว เป็นวัฒนธรรมฆ้อง ได้แก่ ฆ้อง, กลองมโหรีทีกและระฆัง จนถึงยุคหลัง พ.ศ. ๑,๐๐๐ ได้รับวัฒนธรรมดนตรีจากทางด้านทิศตะวันตกของภูมิภาค ได้แก่ แตร, สังข์, บัณเฑาะว์, เบญจดุริยางค์ ปี่ฉวน กลองชนะ, รำมะนา, และซอสามสาย และได้รับวัฒนธรรมดนตรีจากทางด้านทิศตะวันออกของภูมิภาค ได้แก่ พิณจีน, ซอด้วง และซออู้ (สกลสุภา ทองน้อย. ๒๕๕๓ : ๑๐-๒๗)

ดิเรก ทรงกัลยาณวัตร (๒๕๕๔ : ๑๖) ศึกษาวิธีการสร้างชุดการแสดง โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ พบว่าเนื้อร้อง ทำนองเพลง เครื่องแต่งกาย และท่ารำ ของระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ประดิษฐ์ขึ้นจากการประยุกต์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรีที่เกี่ยวข้องกับพระปรางค์สามยอด และได้สรุปแนวความคิดการประดิษฐ์ชุดการแสดงของบรมครูนาฏศิลป์ไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางสร้างสรรค์ชุดการแสดง ดังนี้

๑. รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย มีจารีตที่ยึดถือปฏิบัติ จนถือเป็นกฎเกณฑ์ที่เหล่าศิลปิน ต้องปฏิบัติตามเคร่งครัด เช่น ตำแหน่งของผู้แสดง ผู้ชมน้อยด้านขวา ผู้แพหรือฝ่ายธรรมอยู่ด้านซ้าย เป็นต้น

๒. กระบวนท่ารำและการแปรแถว เป็นเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทย แต่ละท่ารำจะมีความหมายในตัวเอง บางท่ามีกฎระเบียบเฉพาะ เช่น ท่าย้ม ใช้เฉพาะมือซ้ายเท่านั้น ท่าตัวเราใช้มือซ้ายจับเข้าอก ถ้าใช้มือขวา ให้ใช้นิ้วชี้หรือนิ้วหัวแม่มือแทน เป็นต้น การแปรแถวก็เป็นจุดสำคัญอย่างหนึ่งของระบำนาฏศิลป์ไทย มีรูปแบบอยู่มากมาย เช่น แถวปากพนัง แถวตอน แถวเฉียง แถวหน้ากระดาน เป็นต้น

๓. โอกาสที่ใช้แสดง การสร้างสรรคงานควรคำนึงถึงโอกาสที่แสดง เช่น งานมงคลหรืออวมงคล เป็นต้น

๔. เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดงก็เป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นอาวรุช ดอกไม้ ผ้าพัด หรือเครื่องราชูปโภคสามารถบอกลักษณะ ที่มา เพศ ตำแหน่ง วัยของตัวละคร

๕. ดนตรีและประกอบเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ดนตรีและเพลงที่ใช้แสดงนาฏศิลป์ไทย มีจารีตอันเป็นประเพณีนิยม โดยเฉพาะเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง ต้องระมัดระวังและศึกษาให้เข้าใจ

๖. ลักษณะเพศชาย-หญิง (ตัวพระ-ตัวนาง) เช่น ตัวพระในพม่ารำขวาน ลีลาท่ารำลักษณะกระดกกระเด้งเข้มแข็ง หรือตัวนางในฟ้อนม่านมกลจะอ่อนโยนนุ่มนวล เป็นต้น

๗. การประดิษฐ์ระบำพื้นเมือง ต้องศึกษาท่ารำที่เป็นแม่ท่าหลักของท้องถิ่น แล้วนำมาประดิษฐ์ลีลาเชื่อมท่ารำ ให้ครอบคลุมความหมายของเนื้อหาในระบำชุดนั้น ๆ โดยคัดเลือกแม่ท่าหลักให้เหมาะสมไม่ควรนำแบบลีลาท่ารำหลายภาคมาปะปนกัน เช่น นำท่ารำในเชิงภาคอีสานมาใส่ในระบำภาคกลาง เป็นต้น

๘. คำนี้ถึงจุดมุ่งหมายของการแสดงชุดนั้น เช่น จุดมุ่งหมายให้ผู้แสดงหญิงล้วน (ตัวนาง) ต้องหลีกเลี่ยงท่ารำที่มีการยกเท้าแบะเหยียดกันเข้า ซึ่งเป็นลีลาท่าทางของตัวพระ เป็นต้น

๙. ครูเฉลย ศุขะวนิช จะใช้วิธีฟังเพลงก่อน แล้วจึงประดิษฐ์ท่ารำให้มีลีลาผสมผสานกลมกลืนไปกับบทร้องและท่วงทำนองของเพลงนั้น

๑๐. การประดิษฐ์ท่ารำที่มีแต่จังหวะทำนองเพลง ไม่มีเนื้อร้อง ต้องศึกษาจำนวนของจังหวะและทำนองเพลงที่นำมาใช้ แล้วบรรจจุท่ารำลงให้พอดีกับจังหวะในบทเพลงนั้น ๆ

๑๑. การคิดประดิษฐ์ท่ารำที่ดี ควรใช้ภาษาท่าทางสื่อความหมายดูเข้าใจโดยไม่ต้องบรรยาย

๑๒. การประดิษฐ์ท่ารำระบำพื้นเมือง ต้องศึกษาสภาพจริงก่อนนำมาประดิษฐ์ให้ใกล้เคียงที่สุด

สรุป

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะลพบุรีและดนตรีนาฏศิลป์ไทย สรุปได้ว่า ละโว้หรือลพบุรีเป็นเมืองสำคัญในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ เป็นศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรมที่มีลักษณะโดดเด่น และเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาหายาน ศิลปะแบบละโว้ที่เรียกว่าศิลปะลพบุรี มีลักษณะผสมผสานของอิทธิพลขอมและพุกาม ตัวอย่างศาสนสถานศิลปะลพบุรี ได้แก่ ปราสาทแขก พระปรางค์สามยอด พระปรางค์วัดมหาธาตุ เป็นต้น

ศิลปะลพบุรีหมายถึง โบราณวัตถุสถานศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย รวมทั้งโบราณวัตถุสถานที่ทำขึ้นในประเทศไทย โดยทำเลียนแบบศิลปะขอมในกัมพูชาอายุสมัยอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘

ดนตรีและนาฏศิลป์ไทยได้รับอิทธิพลโดยตรงและทางอ้อมจากวัฒนธรรมขอมและอินเดีย มีการนำหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาใช้สร้างสรรค์ชุดการแสดงมากมาย จากการศึกษาข้อมูลประเภทศิลปะโบราณวัตถุที่ปรากฏอยู่บนหน้าบัน ทับหลัง เสาประดับกรอบประตู ภาพประติมากรรม ที่แสดงการฟ้อนรำของเทพในศาสนาพราหมณ์และตัวเอกในวรรณกรรมพุทธศาสนา พบว่ามีส่วนสัมพันธ์กับท่ารำในแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทยและมีอิทธิพลต่อท่ารำระบำลพบุรี

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรีและศึกษาอิทธิพลศิลปะลพบุรีที่มีต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหาเพื่อศึกษาวิธีการประยุกต์ศิลปะลพบุรี มาใช้เป็นแนวคิดประดิษฐ์ท่ารำ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ทำนองเพลง เนื้อร้อง และเครื่องดนตรี โดยใช้ระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ผลงานของนักวิจัยสร้างสรรค์วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นกรณีศึกษาเพื่อแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะลพบุรีที่มีต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑ ต.ค. ๒๕๕๕-๑๕ ก.ย. ๒๕๕๖

กรอบแนวคิดการวิจัย

ใช้แนวคิดวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ และ ศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม รวมทั้งแนวคิดสร้างสรรค์ชุดการแสดงของนายธนิต อยู่โพธิ์ นางเฉลย ศุขะวงษ์ นางฉันทนา เอี่ยมสกุล เป็นกรอบการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี ดนตรีนาฏศิลป์ไทย และศึกษาโบราณวัตถุที่จัดแสดงในแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ พระปรางค์สามยอด และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาอิทธิพลของศิลปะลพบุรีที่มีต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย โดยใช้ระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ผลงานของนักวิจัยสร้างสรรค์วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นกรณีศึกษา มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

๑. ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี ศิลปะขอม-เขมร ศิลปะลพบุรี และดนตรีนาฏศิลป์ ที่นักวิชาการได้รวบรวมไว้ นำมาสรุปและเลือกใช้แนวคิดวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ศาสตราจารย์

หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม และแนวคิดการประดิษฐ์ชุดการแสดงของนายธนิต อยู่โพธิ์ นางเฉลย ศุขะวงษ์ นางฉันทนา เอี่ยมสกุล เป็นกรอบการวิจัย

เก็บข้อมูลภาคสนามจากโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จดบันทึกข้อมูลที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี รวมทั้งบันทึกภาพไว้ทั้งหมด

ศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ชุดการแสดงจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เลือกระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ซึ่งเป็นผลงานของนักวิจัยสร้างสรรค์วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากการแสดงระบำชุดนี้ระบุไว้ชัดเจนว่า ใช้ข้อมูลศิลปะลพบุรีจากพระปรางค์สามยอด นำมาประยุกต์สร้างสรรค์ชุดการแสดง

๒. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ซึ่งพิจารณาเลือกแบบเจาะจง จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยตรงกับการใช้ศิลปะลพบุรีสร้างสรรค์ชุดการแสดงระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ด้านดนตรีไทย และด้านนาฏศิลป์ไทย รวมทั้งสิ้น ๑๗ คน ประกอบด้วย

๒.๑ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะคือ นางพุลศรี จีบแก้ว ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ สัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับคำจำกัดความ รูปแบบ และลักษณะของศิลปะลพบุรี รวมทั้งข้อมูลรายละเอียดเชิงลึกโบราณวัตถุจากพระปรางค์สามยอดที่ได้จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถาน รวมทั้งบริบทอารยธรรมขอมและศิลปะลพบุรี ที่ปรากฏในเมืองลพบุรี

๒.๒ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดนตรีไทย จำนวน ๒ คน ในประเด็นดังนี้ คือ

๒.๒.๑ นายณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น ผู้ประพันธ์ทำนองบทเพลง ระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด เกี่ยวกับที่มาของเพลง โครงสร้างเพลงและลักษณะทำนองเพลง

๒.๒.๒ นายสมชาย พื่อนราตี ผู้ประพันธ์เนื้อร้องบทเพลงระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด เกี่ยวกับความเป็นมาของเนื้อร้องเพลงและวิธีการประพันธ์เนื้อร้องเพลง

๒.๓ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ไทย ซึ่งมีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ชุดการแสดงระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด จำนวน ๑๔ คน ได้แก่

๒.๓.๑ นางสาวชญพร หลายเจริญ

๒.๓.๒ นายชานนท์ อนันต์สูง

๒.๓.๓ นายชัยกิจ ช่างต่อ

๒.๓.๔ นางสาววรรัตน์ ชื่นจิตร

๒.๓.๕ นางสาววิรัช เปี้ยนสกุล

๒.๓.๖ นางสาวภารดา ปัญญา

๒.๓.๗ นางสาวพรพรรณ ผิวเผือด

๒.๓.๘ นางสาวนันทนา คล้ายมณี

๒.๓.๙ นางสาวหนึ่งฤทัย มะลิทอง

- ๒.๓.๑๐ นางสาวสุภาภรณ์ ฉื่อนนอก
 ๒.๓.๑๑ นางสาวสมณทิพย์ เทพอินทร์
 ๒.๓.๑๒ นางสาวจุฑารัตน์ แดงเจริญ
 ๒.๓.๑๓ นางสาวจุฑามาศ เจริญวงษ์
 ๒.๓.๑๔ นายพีระพงษ์ เตียนจันทิก

ซึ่งมีประสบการณ์สร้างสรรค์ชุดการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ในประเด็นเกี่ยวกับแนวคิด วิธีการประดิษฐ์ท่ารำและเครื่องแต่งกาย ที่ใช้ในระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

๓. นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ สรุปความเชื่อมโยงทางวิชาการที่แสดงถึงอิทธิพลของศิลปบุรีที่มีต่อดนตรี ท่ารำ และการแต่งกาย ในระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

๔. สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

๕. จัดทำรูปเล่มรายงานผลการวิจัย

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยเป็นผู้พิจารณาความน่าเชื่อถือ และความถูกต้องของข้อมูล ด้วยเกณฑ์การพิจารณาตามระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

๑. เกณฑ์การพิจารณาจากภายนอก

- ๑.๑ แหล่งที่มาของข้อมูล เอกสาร เป็นแหล่งปฐมภูมิสามารถเชื่อถือได้
- ๑.๒ ผู้เขียนเอกสาร ผู้ให้ข้อมูลเป็นที่น่าเชื่อถือ
- ๑.๓ เอกสารเป็นต้นฉบับ ฉบับคัดลอกหรือฉบับปรับปรุง สามารถสืบค้นหาแหล่งอ้างอิงได้
- ๑.๔ ช่วงเวลาที่เอกสารออกเผยแพร่
- ๑.๕ วัตถุประสงค์การเผยแพร่เอกสาร

๒. เกณฑ์การพิจารณาจากภายใน

- ๒.๑ ผู้เขียนเอกสาร ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถในการสิ่งที่เขียนให้ข้อมูล
- ๒.๒ ผู้เขียนเอกสารมีแหล่งอ้างอิงเชื่อถือได้
- ๒.๓ เอกสารไม่บิดเบือนความจริง
- ๒.๔ เอกสารสื่อความหมายได้ชัดเจน

นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ สรุปหาความเชื่อมโยงทางวิชาการ เพื่อนำไปเรียบเรียงนำเสนอเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านดนตรีไทยและด้านนาฏศิลป์ไทย นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงทางวิชาการใน ๒ ประเด็น คือ

๑. อิทธิพลศิลปะลพบุรีต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย

๒. ประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี

รายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ดังนี้

๑. อิทธิพลศิลปะลพบุรีต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย จากการใช้กรณีศึกษาระบบนาฏราชวงศ์พระปรมาภิไธยสามยอดคณะนักวิจัยสร้างสรรค์ระบบนาฏราชวงศ์พระปรมาภิไธยสามยอด กล่าวถึงวัตถุประสงค์การทำงานวิจัยสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลพบุรี เพื่อเป็นเกียรติแก่แผ่นดินเกิดที่พวกเขา ได้พักพิงอยู่อาศัย และได้ศึกษาเล่าเรียนเป็นเวลานาน จึงเลือกสร้างสรรค์ชุดการแสดงที่เกี่ยวข้องกับพระปรมาภิไธยสามยอด เพราะเป็นแหล่งโบราณสถานสำคัญทางประวัติศาสตร์ชาติไทยและเป็นงานศิลปะที่แสดงเอกลักษณ์ของเมืองลพบุรี (ชญาพร หลายเจริญ, สัมภาษณ์, ๑๕ ธค. ๒๕๕๕)

การประดิษฐ์ท่ารำ ทำตามหลักการแนวคิดของ นางเฉลย ศุขะวนิช ปรมาจารย์ด้านนาฏศิลป์ไทย คือ นำเนื้อร้องและทำนองเพลง ที่ประพันธ์ไว้ก่อนแล้วมาเป็นหลักในการประดิษฐ์ท่ารำ

ในส่วนของการจินตนาการท่ารำและการแปรแถว ยึดตามข้อมูลหลักฐานที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากจารึก ภาพจำหลัก รูปปั้นเทวสตรี พระพุทธรูป และโบราณวัตถุสถานที่พบในพระปรมาภิไธยสามยอด มาเป็นแนวคิดหลักประดิษฐ์ท่ารำ แบ่งออกได้เป็น ๒ ช่วง ดังนี้

ท่ารำช่วงแรก ประดิษฐ์ท่ารำให้มีลักษณะที่เหมาะสมตามเนื้อร้อง

ท่ารำช่วงที่สอง เป็นการประดิษฐ์ท่ารำประกอบการบรรเลงดนตรีไม่มีเนื้อร้อง

ท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้น สื่อความหมายถึงการเคารพ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระปรมาภิไธยสามยอด ประกอบด้วยท่ารำหลักที่สื่อความหมาย ๓ นัยสำคัญ คือ

ท่าไหว้ แสดงถึงการเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระปรมาภิไธยสามยอด

ท่ารำยรำแสดงความอ่อนน้อมซื่อสวयงาม แสดงถึงเหล่านางฟ้ามาบูชาพระปรมาภิไธยสามยอด

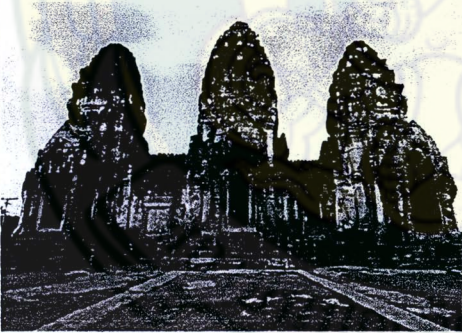
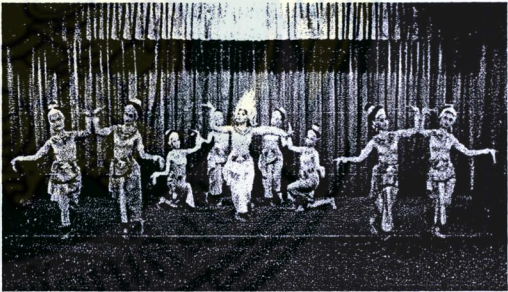
ท่าพระปรมาภิไธยสามยอด เป็นการแปรแถวและตั้งขั้มเป็นสามกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มผู้แสดงมีลักษณะคล้ายกับเป็นสัญลักษณ์ของพระปรมาภิไธยสามยอด

ลำดับต่อไปนี้จะได้แสดงตารางและภาพ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงทางวิชาการระหว่างศิลปะลพบุรีกับการประดิษฐ์ท่ารำ ระบบนาฏราชวงศ์พระปรมาภิไธยสามยอด ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุและการประดิษฐ์ท่ารำ ภาพที่ ๑ - ๒

ลำดับ	ภาพโบราณวัตถุ	ภาพการประดิษฐ์ท่ารำ
๑		
๒	 ประติมากรรม Khmer Sculpture ประติมากรรม ศาสตราจารย์ ทร her Sculpture Prof. M.C. Su	

ตารางที่ ๒ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุและการประดิษฐ์ท่ารำ ภาพที่ ๓ - ๔

ลำดับ	ภาพโบราณวัตถุ	ภาพการประดิษฐ์ท่ารำ
๓		
๔		

ตารางที่ ๓ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุและการประดิษฐ์ท่ารำ ภาพที่ ๕ - ๖

ลำดับ	ภาพโบราณวัตถุ	ภาพการประดิษฐ์ท่ารำ
๕		
๖		

ศิลปะลพบุรียังมีอิทธิพลต่อการประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และฉาก ที่ใช้ในชุดการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด กล่าวคือ

ศีรษะ ได้รูปแบบมาจาก ภาพศีรษะ เทวสตรี ในพระปรางค์สามยอด

เสื้อ ได้รูปแบบมาจาก รูปปั้นของเทวสตรีที่พบในพระปรางค์สามยอด ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์รูปปั้นไม่สวมเสื้อ ในการประดิษฐ์เสื้อผ้าผู้แสดงได้นำมาดัดแปลงเป็นเสื้อสีเนื้อ ไม่มีแขน เพื่อให้ดูแล้วคล้ายผู้แสดงไม่สวมเสื้อตามรูปปั้นของเทวสตรี

ผ้านุ่ง ได้รูปแบบมาจากภาพจำหลัก ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ

เครื่องประดับ ได้รูปแบบมาจากรูปปั้นเทวสตรีที่ประดิษฐานอยู่ในพระปรางค์สามยอด

การแต่งกาย สืบเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาการแต่งกายในอดีต ได้แก่การแต่งกายของเทวสตรีหรือเทพเจ้า ภาพจำหลัก รูปปั้น หลักฐานโบราณวัตถุสถานที่ถูกค้นพบในลพบุรี ซึ่งเป็นงานศิลปะลพบุรีที่มีความสอดคล้องกับศิลปะแบบบายน แล้วนำมาจินตนาการประยุกต์ และประดิษฐ์เครื่องแต่งกายระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ให้งดงามเหมาะสมและมีจินตนาการที่สอดคล้องกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์มากที่สุด

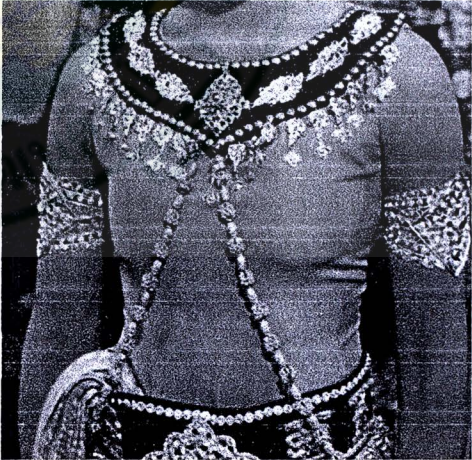
ภาพที่ ๑ การแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

ที่มา : การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์: ๒๕๕๔ (ดิเรก ทรงกัลยาณวัตร., ๒๕๕๔ : ๕๗)

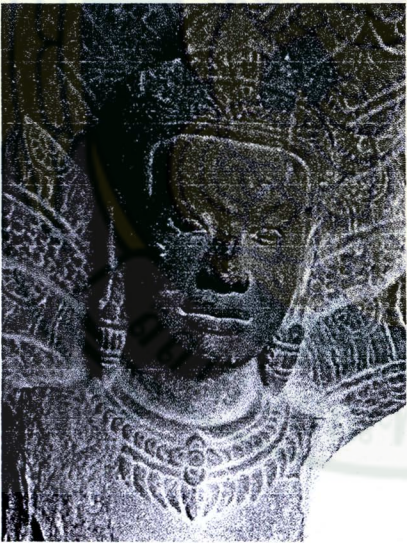
ฉาก ใช้ภาพพระปรางค์สามยอดเป็นฉากพื้นหลัง ในระหว่างการแสดงจริง เพื่อให้สื่อความหมายให้เห็นว่าผู้แสดงเป็นนางฟ้ามาร่ำรวยร่ำเพื่อบูชาพระปรางค์สามยอดอันศักดิ์สิทธิ์

ลำดับต่อไปนี้จะได้แสดงตารางและภาพ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงทางวิชาการระหว่างศิลปะลพบุรีกับการแต่งกายระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ดังนี้

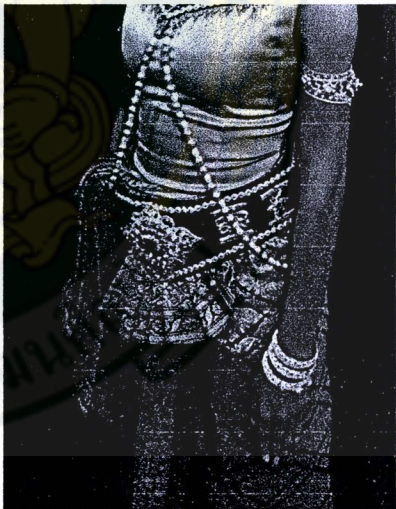
ตารางที่ ๔ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุและการแต่งกายตัวเอง

ลำดับ	ภาพโบราณวัตถุ	ภาพการแต่งกาย
ศีรษะ	 ลวดลายบนฐานพระปรางค์สามยอด The stucco decoration at the base of Phra Prang San Yod	
กรอ ง ค อ ด น แ ขน		

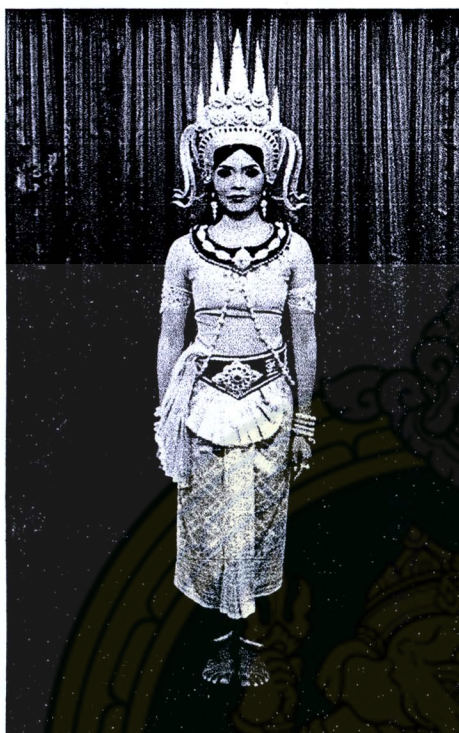
ตารางที่ ๕ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุและการแต่งกายตัวรอง

ลำดับ	ภาพโบราณวัตถุ	ภาพการแต่งกาย
ศีรษะ		
กรองคอ ต่างหู		

ตารางที่ ๖ แสดงการเปรียบเทียบภาพโบราณวัตถุและการแต่งกาย

ลำดับ	ภาพโบราณวัตถุ	ภาพการแต่งกาย
รัด สะเอว		
ต้น แขน ข้อมือ		

การแต่งกายนักแสดง “ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด”

ภาพที่ ๒ ลักษณะการแต่งกายของนักแสดงตัวเอกระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด
ที่มา : การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์: ๒๕๕๔ (ดิเรก ทรงกัลยาณวัตร., ๒๕๕๔ : ๔๗)

ด้านหน้า

ด้านหลัง

ภาพที่ ๓ ศีรษะนักแสดงตัวเอกระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด
ที่มา : การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์: ๒๕๕๔ (ดิเรก ทรงกัลยาณวัตร., ๒๕๕๔ : ๓๖)

การแต่งกายนักแสดง “ระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด”

ภาพที่ ๔ ลักษณะการแต่งกายของนักแสดงตัวรองระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด
ที่มา : การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์: ๒๕๕๔ (ดิเรก ทรงกัลยาณวัตร., ๒๕๕๔ : ๒๗)

ภาพที่ ๕ กระบังหน้าศีรษะนักแสดงตัวรองระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด
ที่มา : การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์: ๒๕๕๔ (ดิเรก ทรงกัลยาณวัตร., ๒๕๕๔ : ๓๗)

อิทธิพลศิลปะลพบุรีที่มีต่อเนื้อร้องเพลงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด เนื้อร้องของเพลงนี้ประพันธ์ขึ้นโดยใช้รูปแบบฉันทลักษณ์กลอนสุภาพ มีเนื้อหาสาระหลักเกี่ยวกับเหล่านาฏสุรางค์นางพามาร่ายรำบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระปรางค์สามยอด (สมชาย พ็อนรำดี. ๒๕๕๖, สัมภาษณ์) เนื้อร้องเพลงดังนี้

-ปี่พาทย์ทำเพลงเขมรเป่าไปไม้-

-ร้องเพลงเขมรเป่าไปไม้-

งามพระปรางค์ สามยอด เยี่ยมเวหา	จรัสเหล่า เวียงละโว้ โอหารศรี
สถิตถิ่น แดนภพ ลพบุรี	แต่บุราณ นานปี มั่งแมลือง
ศิลาแลง แต่งช่อชั้น เชิงปรางค์มาศ	ยอดปราสาท เรื่องจริง งามฟุ้งเฟื่อง
อุบัติแสง อารยธรรม งามประเทือง	ค่าควรเมือง ผ่านสมัย หลายร้อยปี
สุรางคณา ลีลาศ นาฏกรกราย	พ็อนรำรำย บูชาเทพ บดีศรี
ผู้สถิต ปรางค์สามยอด ภูบดี	เชิญพิทักษ์ ธาณี เจริญเทอญ

-ปี่พาทย์ทำเพลงนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด-

อิทธิพลศิลปะลพบุรีต่อทำนองเพลงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ทำนองเพลงประพันธ์จากเพลงเขมรเป่าไปไม้ เพราะเป็นเพลงสำเนียงเขมร โครงสร้างทำนองเพลงช่วงประกอบเนื้อร้อง ประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่ ประกอบด้วยเที่ยวช้า เที่ยวเร็ว รักษาโครงสร้างหลักเพลงเดิมไว้มีสี่รอบ ทำนองใหม่ท่อนที่หนึ่ง สองเที่ยว ท่อนที่สอง สองเที่ยว และเพลงเร็วสี่เที่ยว (ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น. ๒๕๕๖, สัมภาษณ์)

โน้ตเพลงนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด

เที่ยวช้า ท่อน ๑

----	--- ฟ	- ฟ ฟ ฟ	- ฟ - ฟ	ล ช ฟ ร	- ฟ --	- ฟ - ล	- ช - ฟ
----	----	ช ล ดัร	พริ่ดัล	- ล ช ฟ	- ช --	ฟ ร - ฟ	- ล ด ร
----	----	- ช - ช	--- ล	----	- ฟ ช ล	ช ฟ ช ล	- ดั-ร
----	- ดั - ฟ	----	- ดั - ร	- ฟ - ดั	รฟ - ร	--- ดั	--- ล
----	----	- ดั-ดั	--- ล	----	ช ฟ ช ล	ดัล ดั ช	- ล - ดั

----	ช ล ดัร	ดํรํมร	ดํล - ดํ	----	ด ร ฟ ช	ฟ ช ล ช	ฟ ร - ฟ
----	----	- ช - ช	--- ล	----	- ช - ล	ช ล ดํล	ช ฟ - ช
----	ล ฟ ช ล	ช ล ดํล	ช ฟ - ช	ล ช ฟ ร	- ฟ --	ด ร ฟ ช	ฟ ล ช ฟ

เที่ยวซ้ำ ท่อน ๒

----	--- ฟ	- ฟ ฟ ฟ	- ฟ - ฟ	ล ช ฟ ร	- ฟ --	- ฟ - ล	- ช - ฟ
----	----	ด ร ฟ ช	ล ช ฟ ร	--- ฟ	- ร --	ด ร ฟ ช	ล ฟ - ช
----	ล ช ฟ ช	ล ช ฟ ช	- ล - ดํ	- ล - ดํ	รํฟ - รํ	- ดํ - ล	ช ฟ - ช
----	ล ฟ ช ล	ช ล ดํล	ช ฟ - ช	ล ช ฟ ร	- ฟ --	ร ฟ ช ฟ	ช ด - ร
(--- -)	ล ช ฟ ช	ล ช ฟ ช	ล ช ฟ ร)	(----	ฟ ร ด ร	ฟ ร ด ร	ฟ ช - ฟ)
----	- ช - ล	----	- ฟ - ช	----	- ร - ฟ	- ล ช ฟ	- ร - ด
----	----	- ช - ช	--- ล	----	- ช - ล	ช ล ดํล	ช ฟ - ช
----	ล ฟ ช ล	ช ล ดํล	ช ฟ - ช	ล ช ฟ ร	- ฟ --	ด ร ฟ ช	ฟ ล ช ฟ

เที่ยวเร็ว ท่อน ๑

-- ฟ ฟ	- ฟ --	- ฟ - ล	- ช - ฟ	----	ด ร ฟ ช	- ล ดํช	ล ช ฟ ร
----	ล ฟ ช ล	--- ดํ	- รํ --	- ฟํ - ดํ	รํฟ - รํ	--- ดํ	--- ล
----	รํดํล ช	ล ช ฟ ช	- ล - ดํ	----	ด ร ฟ ช	ล ช ดํล	- ช - ฟ
----	ล ฟ ช ล	ช ล ดํล	ช ฟ - ช	ล ช ฟ ร	- ฟ --	ด ร ฟ ช	ฟ ล ช ฟ

เที่ยวเร็ว ท่อน ๒

-- ฟ ฟ	- ฟ - -	- ฟ - ล	- ช - ฟ	- - - -	ล ช ฟ ร	ด ร ฟ ช	ล ฟ - ช
-- ล ด	ล ช ฟ ร	ฟ ร ด ร	ฟ ล ฟ ช	- - ด ร	ฟ ช - -	ล ฟ ล ช	- ฟ - ร
(- ล - ช	- ฟ - ร)	(ฟ ร ด ร	ฟ ช - ฟ)	- ช ล ช	- ฟ ช ฟ	- ร ฟ ร	- ด ร ด
- - - -	ล ฟ ช ล	ช ล ด ล	ช ฟ - ช	ล ช ฟ ร	- ฟ - -	ด ร ฟ ช	ฟ ล ช ฟ

๒. ประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี จากการวิเคราะห์เอกสารและการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คือ นางพุลศรี จีบแก้ว สรุปความหมายและลักษณะเด่นของศิลปะลพบุรีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ

ศิลปะลพบุรี หมายถึง โบราณวัตถุสถานศิลปะเขมรที่พบในดินแดนประเทศไทย รวมทั้งโบราณวัตถุสถานที่สร้างขึ้นในประเทศไทย โดยทำเลียนแบบศิลปะขอมในประเทศกัมพูชา กำหนดอายุสมัยอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘

ต่อมาศึกษาค้นคว้าพบว่า โบราณวัตถุสถานโดยเฉพาะที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอายุเก่าแก่มากว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๖ จึงได้ขยายเขตอายุของศิลปะลพบุรี ขึ้นไปจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ และขยายกำหนดอายุปลายสมัยของศิลปะลพบุรีลงมาจนถึง พุทธศตวรรษที่ ๒๐ เพราะเหตุว่าอิทธิพลของศิลปะลพบุรี ได้คงอยู่ต่อมานานจนถึงในสมัยอยุธยา (สุริยวุฒิ, มรว. ๒๕๕๒ : ๕๕-๖๓)

มีนักวิชาการกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่า โบราณวัตถุสถานเขมรที่พบในประเทศไทยนั้น เป็นงานฝีมือของช่างท้องถิ่น ที่นำแบบศิลปะเขมร มาทำให้ทรวดทรงและลวดลายประดับผิดแผกไปจากเดิม จึงมีการเรียกว่า ศิลปะลพบุรี นอกจากนี้ศิลปะลพบุรียังแตกแขนงเป็นศิลปะสมัยเฉพาะในเขตจังหวัดลพบุรี

ศิลปะลพบุรีจึงหมายถึง ศิลปะที่สร้างขึ้นภายใต้วัฒนธรรมขอมหรือเขมร ด้วยเหตุนี้ การศึกษาศิลปะขอมที่พบในดินแดนไทย จึงอนุโลมเทียบเคียงกับผลการศึกษาศิลปะขอมในประเทศกัมพูชา เพราะมีความละม้ายคล้ายคลึงกัน เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันจนเกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมของคนต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ในดินแดนอุษาคเนย์ การที่จะศึกษาความเป็นมาของศิลปะลพบุรี จึงมีความจำเป็นต้องเข้าใจข้อสรุปทางประวัติศาสตร์ตามลำดับต่อไปนี้ กล่าวคือในภาคอีสานและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของดินแดนประเทศไทย ได้พบหลักฐานศิลปะขอมเก่าแก่ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ อันเป็น

ช่วงเวลาร่วมสมัยกับศิลปะทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทยซึ่งต่อมาได้เข้ามาผสมกับศิลปะขอมในภาคอีสานรวมทั้งภาคตะวันออก

พุทธศตวรรษที่ ๑๕ ศิลปะขอมแผ่อิทธิพลเข้ามาในภาคอีสาน และเข้าสู่ภาคกลางประเทศไทย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ และมีอิทธิพลครอบงำศิลปะในภาคกลางของประเทศไทย จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ จึงเสื่อมลงหลังการสวรรคตของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ กษัตริย์องค์สุดท้ายอาณาจักรขอม

ประติมากรรมขอมที่พบในประเทศไทยแทบทั้งหมด ใช้กรรมวิธีแกะสลักด้วยวัสดุคงทน เช่น ศิลา ศิลาแลง หรืองานหล่อสำริด แต่สำหรับงานปั้นปูนมีน้อยมาก หลักฐานประติมากรรมเก่าแก่ที่สุดที่พบในดินแดนไทยมีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ สร้างขึ้นในศาสนาฮินดู คือประติมากรรมศิลารูปพระเทวี ซึ่งมีพระเศียรพระกรหักไปแล้ว

รูปพระโพธิสัตว์หล่อจากสำริดที่พบมากในภาคอีสาน มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ พื้นที่นั้นคงเป็นแหล่งสำคัญทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน พระพุทธรูปนาคปรกสลักจากศิลา ในครึ่งหลังของช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ เทียบแบบอย่างได้กับพระพุทธรูปนาคปรก ซึ่งได้รับความนิยมมากในศิลปะแบบบาปวน ของประเทศกัมพูชา

ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ได้รับความนิยมสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในอิริยาบถยืน สองพระกรแสดงปางประทานอภัย พบตามภาคต่างๆ ทั่วประเทศไทย พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร นิยมกราบไหว้บูชามาก หลังการสวรรคตของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เมืองลพบุรียิ่งทวีความสำคัญขึ้นมาก โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนา พบพระพุทธรูปศิลาที่สร้างขึ้นในสมัยนี้ สะท้อนลักษณะท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นกว่าเคยมีมา

สำหรับพระพิมพ์ในวัฒนธรรมขอม ได้ค้นพบจำนวนมากในดินแดนไทยมากยิ่งขึ้นกว่าที่ค้นพบในประเทศกัมพูชาเอง บางแบบอาจทำขึ้นเฉพาะในดินแดนไทย อันเป็นเหตุที่ยังนิยมเรียกกันว่า พระพิมพ์แบบศิลปะลพบุรี (สุภัทรดิศ ดิศกุล. ๒๕๑๕ : ๑๕๙-๑๖๐)

ศิลปะลพบุรีหรือที่เรียกว่าศิลปะขอมที่พบในดินแดนไทย ทรงอิทธิพลสืบเนื่องยาวนานในพื้นที่อีสาน ก่อนแผ่อิทธิพลครอบงำศิลปะทวารวดีในดินแดนภาคกลางตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖ จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ จึงเสื่อมถอย แต่ยังมีแรงส่งต่อมาแก่ราชธานีไทยที่สถาปนาขึ้นทางภาคกลางตอนบนคือสุโขทัย และที่สถาปนาขึ้นทางลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างคือกรุงศรีอยุธยา

ลักษณะเด่นของศิลปะลพบุรี จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในจังหวัดลพบุรี ส่วนใหญ่เป็นงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้รับอิทธิพลศิลปะขอมผสมกับอิทธิพลศิลปะท้องถิ่น พระพุทธรูปจะมีพระพักตร์รูปสี่เหลี่ยม ขมวดพระเกศानูน พระเกตุมาลาทรงกรวยแหลม พระเนตรเรียวยาวทอดสาย

พระเนตรลงต่ำ พระขนงต่อกันเป็นเส้น พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หนา พระพักตร์นึ่งเฉยไม่แสดงความรู้สึกมากนัก

ภาพศิลปกรรมศิลปะลพบุรี

ภาพที่ ๖ เศียรพระพุทธรูป หินทราย ศิลปะลพบุรี

ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ พบที่จังหวัดลพบุรี

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๗ พระพุทธรูปนาคปรก หินทราย ศิลปะลพบุรี

ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ พบที่จังหวัดลพบุรี

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๘ พระพุทธรูปนาคปรก หินทราย ศิลปะลพบุรี

ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ พบที่จังหวัดลพบุรี

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๙ เศียรพระพุทธรูป หินทราย ศิลปะลพบุรี

ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ พบที่พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๐ พระพุทธรูปนาคปรก หินทราย ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย
 แบบบายน-หลังบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี
 ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๑ พระพุทธรูปนาคปรก ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย
 แบบบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่จังหวัดลพบุรี
 ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๒ เทวสตรีหินทราย ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย

แบบบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่จังหวัดลพบุรี

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๓ เศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย

แบบบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่ถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดสระบุรี

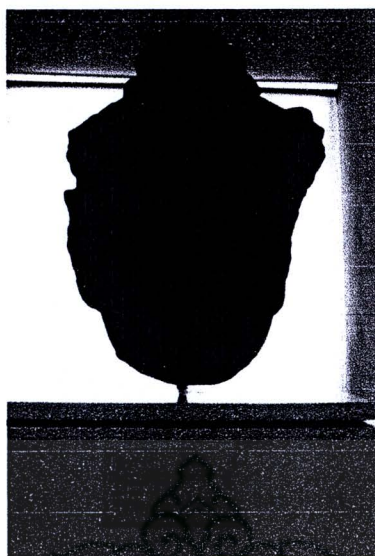
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๔ พระพุทธรูปประทับยืน หินทราย ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย
แบบบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่จังหวัดลพบุรี
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๕ เศียรพระพุทธรูป หินทราย ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย
แบบบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่จังหวัดลพบุรี
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๖ เศียรพระศิวัะ หินทราย ศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย

แบบบายน-หลังบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่วัดนิโครธ จังหวัดลพบุรี

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๗ พระพุทธรูปประทับยืน ศิลปะหริภุญชัย

พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่จังหวัดลพบุรี

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๘ พระพุทธรูปปางมารวิชัย หินทราย ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย
 แบบบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี
 ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑๙ พระพุทธรูปปางสมาธิ หินทราย ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย
 แบบหลังบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี
 ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

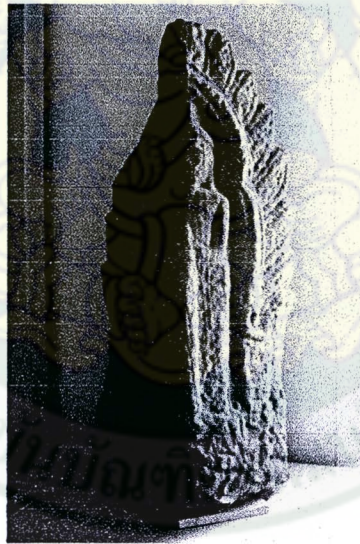
ภาพที่ ๒๐ พระพุทธรูปนาคปรก หินทราย ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย
แบบหลังบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๒๑ พระพุทธรูปปางประทานอภัย หินทราย ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย
แบบหลังบายน ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่จังหวัดลพบุรี
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๒๒ กลีบบนหินทราย ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย
 แบบบายน ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี
 ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๒๓ กลีบบนหินทราย ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย
 แบบบายน ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี
 ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

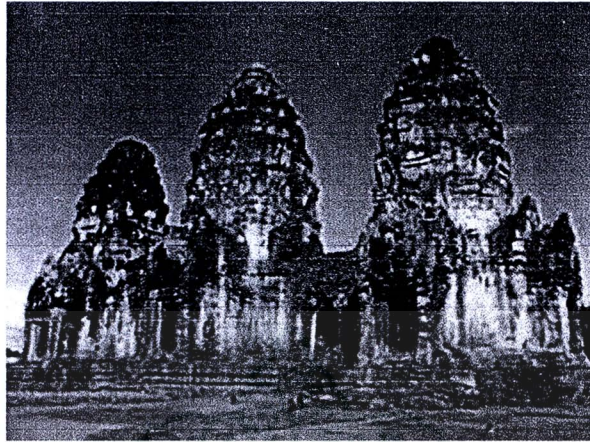

ภาพที่ ๒๔ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย
แบบบายน-หลังบายน ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๒๕ ศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทย
แบบบาปวน พุทธศตวรรษที่ ๑๖ พบที่จังหวัดลพบุรี
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

หลักฐานนี้เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของเขมร ในดินแดนภาคกลางของไทย คือ เทวรูปสำริด พระพักตร์สี่เหลี่ยม คางเป็นร่อง หนวดและเคราเป็นเส้นรอยสลักรูปปีกกา ผมเกล้าขึ้นเป็นเส้นถักตามแนวตั้งรวบเข้าเป็นมวยอยู่เหนือศีรษะ สวมเครื่องประดับอุบะไม่มีก้าน อุบะห้อยอยู่ที่สร้อยคอ ลักษณะสำคัญของศิลปะบาปวนคือการนุ่งผ้าด้านหน้ามีขอบผ้านุ่งเว้าลงมาได้สะดือส่วนด้านหลังสูงขึ้นไปถึงกึ่งกลางแผ่นหลัง

ภาพที่ ๒๖ พระปรางค์สามยอดศิลปะลพบุรี

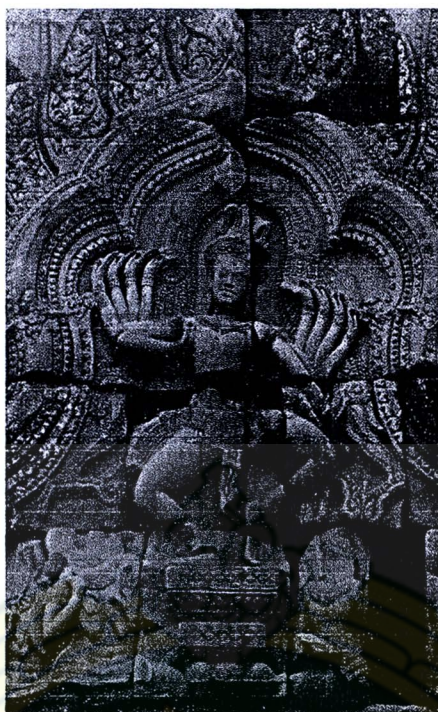
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี : ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ภาพที่ ๒๗ ภาพสลักการบรรเลงดนตรี ปราสาทพนมรุ้ง

ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย

ที่มา : ปราสาทหินและทับหลัง: ๒๕๔๒ (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์.ม.ร.ว., ๒๕๔๒ : ๓๓๗)

ภาพที่ ๒๘ ภาพสลักคิวนาฏราช ปราสาทพนมรุ้ง
ศิลปะแบบเขมรที่พบในประเทศไทย

ที่มา : ปราสาทหินและทับหลัง: ๒๕๔๒ (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์.ม.ร.ว., ๒๕๔๒ : ๓๓๗)

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลศิลปะลพบุรีที่มีต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย และเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี โดยใช้ระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด เป็นกรณีศึกษาวิธีการประยุกต์ศิลปะลพบุรีมาใช้ในการประดิษฐ์ทำรำ เครื่องแต่งกายและดนตรี

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยได้ ๒ ประเด็นคือ

๑. ศิลปะลพบุรีมีอิทธิพลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย กรณีศึกษาระบำนานาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอดนักวิจัยสร้างสรรค์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ใช้หลักฐานประวัติศาสตร์จารึก ภาพสลัก พระพุทธรูป เทวสตรี เทวรูป ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ และข้อมูลจากพระปรางค์สามยอด รวมทั้งความรู้ที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรีนำมาประดิษฐ์ทำรำ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ฉาก ประพันธ์เนื้อร้อง-ทำนองเพลง และเลือกใช้เครื่องดนตรี

๒. ศิลปะลพบุรี หมายถึง โบราณวัตถุสถานศิลปะขอมที่พบในลพบุรี รวมทั้งที่ทำขึ้นในดินแดนประเทศไทยโดยเลียนแบบศิลปะขอมในประเทศกัมพูชา เป็นงานฝีมือของช่างท้องถิ่นที่นำแบบศิลปะขอม มาทำให้ทรวดทรงและลวดลายประดับให้ผิดแผกไปจากเดิม จึงเรียกว่า ศิลปะลพบุรี

นอกจากนี้ศิลปะลพบุรียังแตกแขนงเป็นศิลปะเฉพาะในเขตจังหวัดลพบุรี กำหนดอายุสมัยอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ศิลปะลพบุรี มีลักษณะผสมผสานของอิทธิพลขอมและพุกาม ศาสนสถานศิลปะลพบุรี ได้แก่ ปรางค์แขก พระปรางค์สามยอด พระปรางค์วัดมหาธาตุ เป็นต้น

ลักษณะเด่นของศิลปะลพบุรี ประมวลจากโบราณวัตถุสถานส่วนใหญ่ที่พบในลพบุรี สรุปได้ว่าเป็นงานศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ได้รับอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมจากวัฒนธรรมขอมและอินเดีย ได้แก่ พระพุทธรูป เทวรูป เทวสตรี จารึก ศาสนสถาน และลวดลายที่ปรากฏในศาสนสถาน

ประติมากรรมศิลปะลพบุรีมีเอกลักษณ์ปรากฏชัด คือ พระพักตร์รูปสี่เหลี่ยม สีพระพักตร์เรียบนิ่งเฉยไม่แสดงความรู้สึกมากนัก ขมวดพระเกศานูน พระขนงต่อกันเป็นเส้น พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หนา พระเนตรเรียว ทอดสายพระเนตรลงต่ำ

การศึกษาศิลปะลพบุรีในการวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาศิลปกรรมในอดีต เพื่อให้รู้ถึงเรื่องราวของงานศิลปกรรมที่สะท้อนเรื่องราวของมนุษย์ผู้สร้างงานศิลปะ รวมทั้งการนำมุมมองจากศิลปะลพบุรี มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

๑. ชุดการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ได้นำรูปแบบศิลปะลพบุรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบในพระปรางค์สามยอด และที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ได้แก่ พระพุทธรูป ภาพสลัก เทวรูป เทวสตรี ลวดลายเครื่องประดับศาสนสถาน มาปรุงแต่งประดิษฐ์เป็นเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ทรงผม ทำร้าย ในชุดการแสดง เป็นการแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะลพบุรีที่มีต่อการประดิษฐ์ชุดการแสดงชัดเจน สอดคล้องกับผลวิจัยของผกา เบญจกาญจน์ เรื่องการศึกษารูปแบบทางศิลปกรรม คติความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในภาพประติมากรรมเทพราที่ปราสาทหินพิมาย พบว่ารูปแบบทำร้ายร้ายของภาพเทพรา มีส่วนสัมพันธ์กับทำร้ายในแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทย โดยศึกษาข้อมูลศิลปะจาก รูปเทพราบนหน้าบัน ทับหลัง เสาดัด ผนัง และเสาประดับกรอบประตู และสอดคล้องกับผลศึกษาวิจัยของพิชญ์ เข้มพิลา ว่าองค์ประกอบทำร้าย และคติความเชื่อ จากงานประติมากรรมรูปพระศิวะนาฏราช ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีอิทธิพลต่อทำร้ายระบำลพบุรี

ดังนั้นการทำร้าย เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ทรงผม ในชุดการแสดงที่ประยุกต์จากศิลปะลพบุรีมีความละม้ายคล้ายคลึงกันกับทำร้าย เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ทรงผม ในชุดการแสดง วัฒนธรรมร่วมขอม-เขมรชุดอื่นๆ นั้น จึงเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากการถ่ายทอดและการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของฉันทนา เอี่ยมสกุล นักวิชาการนาฏศิลป์ไทย ที่ศึกษาทำร้ายนาฏศิลป์ไทยในวัฒนธรรมร่วมเขมร จากหลักฐานทางโบราณคดีในพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘ สรุปว่าทำร้ายนาฏศิลป์ไทยในวัฒนธรรมศิลปะร่วมเขมร ได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมทวารวดี ทำร้ายจากวัฒนธรรมอินเดีย และทำร้ายจากวัฒนธรรมขอมโบราณ มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันกับทำร้ายนาฏศิลป์ไทยโดยรับอิทธิพลทางตรงหรือทางอ้อมจากวัฒนธรรมอินเดีย ขวา หรือขอมโบราณ

ดนตรีที่ใช้ในชุดการแสดงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอดนั้น เกิดขึ้นจากการกำหนดแนวคิดจินตนาการ จึงประพันธ์ทำนองเพลงขึ้นมาจากโครงสร้างเพลงไทยสำเนียงเขมร คือเพลงเขมร เป่าใบไม้ เพื่อให้สอดคล้องกับประวัติศาสตร์อันยาวนานของเมืองลพบุรี ที่มีความเป็นมาเช่นเดียวกับดินแดนอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวคือคือมีช่วงการแปรเปลี่ยนครั้งสำคัญ โดยรับวัฒนธรรมศาสนาจากประเทศอินเดีย ทำให้เกิดระบบกษัตริย์ พัฒนาระบบระเบียบการปกครอง เชื่อมโยงเครือข่ายแคว้นมาโดยลำดับ พระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ก่อให้เกิดงานศิลปกรรมเนื่องในศาสนาโดยตรงและโดยอ้อม ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๙ ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยก็เป็นงานศิลปะที่รับอิทธิพลโดยตรงและโดยอ้อม จากอารยธรรมอินเดียและขอมหรือเขมร เช่นเดียวกันกับงานศิลปกรรมอื่นเช่นเดียวกัน

เนื้อร้องเพลงระบำนาฏสุรางค์พระปรางค์สามยอด ใช้รูปแบบฉันทลักษณ์กลอนสุภาพของไทย เนื้อหาสาระของเพลงกล่าวถึงหมู่เหล่านาฏสุรางค์นางฟ้าต่างพากันร้ายร้ายสักการะเทพเจ้า

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระปรางค์สามยอด แนวคิดที่นำมาใช้ในการประพันธ์เนื้อร้อง สอดคล้องกับจารึกที่ ศาลสูงเมืองลพบุรี ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ บันทึกว่ามีการอุทิศนางระบำกับผู้ขับร้องเพลงแก่ฤาษี วาสุเทพผู้เป็นเทพเจ้าสำคัญประจำเมือง ซึ่งทำให้วิเคราะห์ต่อไปได้อีกว่าดนตรีนาฏศิลป์ไทย ได้ปรากฏอยู่แล้วภายใต้วัฒนธรรมศิลปะขอม ซึ่งได้รับอิทธิพลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจากอารยธรรมใหญ่ ของจีนและอินเดีย

ในส่วนของการเลือกใช้เครื่องดนตรีของวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงนั้น ก็มีความสอดคล้องกับ แนวคิดของสกลสุภา ทองน้อย ที่สรุปไว้ว่าดนตรีเป็นวัฒนธรรมร่วมของอุษาคเนย์ ที่มีการถ่ายทอด วัฒนธรรมต่อกันฉับไวเหมือนสายฟ้า เครื่องดนตรี ได้แก่ เกราะ, โกร่ง, กรับ, โปง, ฆ้อง, กลอง, กลอง มโหระทึก, กลองไม้, ระฆัง, , ปี่, แตร, สังข์, บัณเฑาะว์, เบญจดุริยางค์ปี่ฉางกลองชนะ, รำมะนา, ขอสสามสาย, พิณจีน, ขอด้วง, ขอู้ เป็นต้น จึงคล้ายคลึงกัน เป็นการรับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียและ ขอมทางอ้อม

๒. งานศิลปะลพบุรีมีเอกลักษณ์โดดเด่น เป็นผลมาจากวิวัฒนาการของศิลปกรรมของสกุล ช่างทองถิ่น ที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจากศิลปะทวารวดี แต่มีอิทธิพลของศิลปะขอม-เขมรเข้ามา มี บทบาทอย่างมาก จึงมีรูปแบบผสมผสานกันของทั้งสองวัฒนธรรม รายละเอียดความรู้ทางวัฒนธรรม ของบรรพชน ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานศิลปะนั้น มีความละเอียดอ่อนมากมาย สอดคล้องกับ คัดค้าน สายสิงห์ที่กล่าวว่า ศิลปะลพบุรีมีพัฒนาการที่แตกต่างไปจากศิลปะเขมรอย่างชัดเจน จากการค้นพบหลักฐานทางศิลปกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะบางอย่างที่เกิดขึ้นใหม่แม้จะอยู่บนพื้นฐาน ศิลปะเขมร ได้แก่ ลวดลายประติมากรรมและลวดลายประดับพระปรางค์ที่พบในพระปรางค์วัดพระ ศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี และในกลุ่มพระพุทธรูปจะมีพัฒนาการแตกต่างจากพระพุทธรูปเขมรชัดเจน

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของธิดา สาระยา ที่ได้กล่าวถึงรสนิยมทางศิลปะซึ่งมีการสืบทอดและ ส่งต่อกันไปมาระหว่างสังคมที่เป็นแหล่งความเจริญของศิลปะ และในสังคมนั้นได้เลือกสรรรับศิลปะไป ใช้จนเกิดความรู้ความชำนาญ และสร้างสรรค์สืบทอดไปอีก แต่ละชนชาติต่างมีแบบแผนรสนิยม ประจำชาติแตกต่างกันไป เช่น ลวดลายศิลปะที่พบในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคอีสานของ ประเทศไทย แตกต่างกับลวดลายของขอมในแถบลุ่มแม่น้ำโขง แม้จะมีต้นกำเนิดมาจากอินเดีย เหมือนกัน ซึ่งดูคล้ายคลึงกันมากในตอนแรก แต่ต่อมาก็แตกต่างกันไปตามรสนิยมของเชื้อชาติตน อย่างไรก็ตามศิลปะของคนต่างชนชาติเหล่านี้ ต่างก็มีอิทธิพลทางศิลปะให้แก่กันตลอดมา

การวิจัยครั้งนี้จึงใช้องค์ความรู้วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษางาน ศิลปกรรม ได้แก่ ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ตอบคำถามวิจัยและเพิ่มมุมมอง ในการวิเคราะห์วิจัย สอดคล้องกับแนวคิดของรุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง ที่ว่าวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ เป็นการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้ทราบถึงความเป็นไปของอดีต โดยใช้ศิลปะเป็นหลักในการค้นคว้า

และศิลปะที่ใช้เป็นหลักในการศึกษาค้นคว้านั้น เป็นผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น โดยตั้งใจให้เป็นสิ่งที่ประทับใจแก่ตนและผู้อื่น อันจะนำไปสู่ความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ในอดีตทั้งวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ และศาสนา

๓. ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ จะสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจประวัติศาสตร์ชาติไทย จากการศึกษาศิลปะลพบุรีในแง่มุมต่างๆ ที่มีความหลากหลายแต่มีจุดร่วมสำคัญคือ การนำความรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรีมาเป็นกระบอกเจาบานใหญ่ สะท้อนเรื่องราวอดีตอันยาวนานของดินแดนลพบุรีแห่งนี้ ซึ่งมีความเป็นมาเช่นเดียวกับดินแดนอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ มีช่วงการแปรเปลี่ยนครั้งสำคัญ จากสังคมยุคก่อนประวัติศาสตร์เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ โดยรับวัฒนธรรมศาสนาจากประเทศอินเดีย มีพัฒนาการระบบระเบียบการปกครองจนทำให้เกิดระบบกษัตริย์ พระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ก่อให้เกิดงานศิลปกรรมที่รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดียและขอม-เขมร โดยทางตรงและโดยทางอ้อม แล้วนำมาพัฒนาแบบแผนทางศิลปะเป็นเอกลักษณ์และสร้างความมั่งคั่งให้แก่เมืองลพบุรี

การค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี เช่น ลูกปัด ดวงตรา เครื่องประดับ เงินตรา พระพุทธรูป เทวรูป ลวดลายเครื่องประดับศาสนสถานที่ได้มีการนำเข้ามาจากภายนอกอาณาจักร มาในลพบุรีตั้งแต่ยุคสมัยทวารวดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ปรากฏความพยายามปรุงแต่งเพื่อให้เข้ากับสังคมท้องถิ่น จนมีความสามารถนำอิทธิพลศิลปกรรมจากภายนอก มาพัฒนาจนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง แบบแผนของศิลปะที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา เกิดขึ้นพร้อมกับการเจริญเติบโตของเมืองลพบุรี นักโบราณคดีจึงได้กำหนดรูปแบบศิลปกรรมยุคสมัยที่ต่อเนื่องจากทวารวดีว่า ศิลปะลพบุรี

สิ่งต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของนักโบราณคดีและนักวิชาการทางด้านวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ที่ศึกษาศิลปะลพบุรีหรือศิลปะขอมที่พบในประเทศไทยพบว่า ส่วนใหญ่สร้างขึ้นในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธมหายาน ในภาคกลางประเทศไทยพบหลักฐานวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาหายานจำนวนมากในหลายเมือง ได้แก่ สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี สุโขทัย โดยเชื่อว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองลพบุรี จึงสอดคล้องกับหลักฐานจารึกปราสาทพระขรรค์ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ที่กล่าวถึงชื่อเมืองสำคัญในภาคกลางของประเทศไทย ได้แก่ เมืองลพบุรี เมืองวัชรปุระ สิงหปุระ เป็นต้น ซึ่งหมายถึงเมืองลพบุรี เมืองเพชรบุรี และเมืองกาญจนบุรีตามลำดับ จึงเป็นข้อยืนยันได้อย่างดีถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่อกันในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ โดยเมืองลพบุรีเป็นศูนย์กลาง

และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการพบหลักฐานว่าเมืองละโว้เคยส่งทูตไปเมืองจีนระหว่าง พ.ศ. ๑๘๓๒ - ๑๘๔๒ อันแสดงถึงสถานภาพความเป็นรัฐอิสระของอาณาจักรลพบุรี ด้วยเหตุนี้เองจึงสามารถเรียกงานศิลปวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ในช่วงยุคสมัยนี้ได้อย่างภาคภูมิใจว่า ศิลปะลพบุรี

ข้อสังเกตการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นไปตามข้อมูลหลักฐานที่ค้นพบ เป็นภาพสะท้อนเรื่องราวของมนุษย์ ผู้สร้างงานศิลปะที่สะท้อนออกมาเป็นงานศิลปกรรม ข้อสรุปในเวลานี้จึงไม่ใช่ข้อยุติอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีข้อค้นพบใหม่ในอนาคต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

๑. ประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรีมีพัฒนาการต่อเนื่องยาวนาน นักวิชาการในแต่ละช่วงเวลาได้ศึกษาวิจัย มีผลงานออกมาต่อเนื่องสม่ำเสมอ ผลการศึกษาบางครั้งสนับสนุนข้อสันนิษฐานเดิม แต่บางครั้งก็มีขัดแย้งกับสิ่งที่เคยเชื่อกันมาแต่เดิม ซึ่งล้วนก่อให้เกิดความงงทางวิชาการทั้งสิ้น

การวิจัยครั้งนี้ถือเป็นขั้นตอนแรกที่จะนำความรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรี ไปศึกษาวิจัยต่อยอดให้เกิดประโยชน์กับวิชาการทางด้านดนตรีนาฏศิลป์ไทยได้ต่อไปในอนาคต

๒. ควรบูรณาการความรู้วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะและศิลปะการแสดง มาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ชุดการแสดง น่าสังเกตว่าความรู้วิชาการทั้ง ๒ ด้านนี้ มีการนำมาใช้ประโยชน์น้อยกว่าที่ควรจะเป็น

๓. ความรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะลพบุรีจากการวิจัยนี้ ถือเป็นมูลค่าเพิ่มทางปัญญา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในหลายสาขาวิชาและในชีวิตประจำวัน อาจเป็นเพราะวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ เข้าถึงได้ยากสำหรับผู้ไม่มีพื้นฐานมาก่อน ทำให้ถูกเลยมองข้าม จึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย เพื่อหาวิธีการเผยแพร่ความรู้ศิลปะลพบุรีสู่สาธารณชน หรือบรรจุในหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. ทะเบียนข้อมูล : วิพิธทัศนาศุทธะบำราฬอน. กรุงเทพฯ : ไทภูมิพัลลลขง. ๒๕๔๙.

----- . พัฒนาการอารยธรรมไทย. กรุงเทพฯ : รุ่งศลปการพมพ์, ๒๕๓๖.

----- . มรดกศลปดินแดนสุวรรณภูมิ. กรุงเทพฯ : รุ่งศลปการพมพ์, ๒๕๕๔.

จltr ภูมิศกดี. ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๗.

----- . ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอมและลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ.

กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. ๒๕๑๙.

ฉันทนา เอี่ยมสกุล. นาฏศลปไทยสร้างสรรค์(จินตนาการ). กรุงเทพฯ : สาขาวิชาการละคอน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๑.

----- . ศลปะการออกแบบท่ารำ. กรุงเทพฯ : บพิธการพมพ์, ๒๕๕๔.

ดิเรก ทรงกลดณวัตร. การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ : ระบำ

นาฏสุรางค์พระปรารค์สามยอด. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนศลป. ๒๕๕๔.

จิดา สาระยา. อารยธรรมไทย. พมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ. ๒๕๕๐.

ผาสุก อินทราวุฒ. พุทธปฏิมาฝ่ายมหายาน. กรุงเทพฯ : โรงพมพ์อักษรสมัย. ๒๕๔๓.

----- . สุวรรณภูมิจากหลักฐานโบราณคดี. กรุงเทพฯ : ศักดีโสการการพมพ์. ๒๕๔๘.

ผ่องศรี จันท้าว. ประวัติศาสตร์. พมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๕๐.

ธนิต อยู่โพธิ์. ระบำชุดโบราณคดี. พระนคร : ศิวพร. ๒๕๑๐.

จิดา สาระยา. อารยธรรมไทย. พมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ. ๒๕๕๐.

ประกาศรี ศรีประดิษฐ์. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏยประดิษฐ์ : กรณีศึกษากระบ่า

มั่งคลาธิฐาน. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ๒๕๕๓.

ผกา เบญจกาญจน์. การศีกษารูปแบบและความเชื่อของประติมากรรมเทพราที่ปราสาทหินพิมาย.

วิทยานิพนธ์ศลปศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๔๐.

พจน์มัลย์ สมรรถบุตร. แนวการคิดประดิษฐ์ท่ารำเชิง. อุดรธานี : ภาควิชานาฏศลป คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. ๒๕๓๘.

พรเทพ บุญจันทร์เพชร. ระบำโบราณคดี. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นดิงเฮาส์. ๒๕๔๐.

พิริยะ ไกรฤกษ์. ประวัติศาสตร์ศลปะและโบราณคดีในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์กรุ๊ป. ๒๕๓๓.

----- . อารยธรรมไทย พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ศลปะเล่ม ๑ ศลปะก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นดิงแอนด์พัลลขง. ๒๕๔๔.

----- . ประวัติศาสตร์ศลปะในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพมพ์. ๒๕๒๘.

พิษณุ เข้มพิลา. การศีกษาท่ารำจากประติมากรรมรูปพระศิวะนาฏราชแบบเขมรที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยกับการประดิษฐ์ท่ารำระบำลพบุรี. วิทยานิพนธ์ศลปศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๓๙.

ไพโรจน์ ทองคำสุก. วิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้เชี่ยวชาญ
นาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร. ๒๕๔๕.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. ประวัติแนวความคิดและวิธีค้นคว้าวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย. กรุงเทพฯ :
เมืองโบราณ, ๒๕๕๑.

----- ศิลปะเขมร. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๗.

วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์. จากละโว้สู่ลพบุรี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๖.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย. กรุงเทพฯ : ฟิสิกส์เซนเตอร์,
๒๕๕๔

สกลสุภา ทองน้อย. (แปล). เครื่องดนตรีกัมพูชาโบราณ. นครปฐม : วิทยาลัยดุริยางคศิลป์
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓.

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ. กรุงเทพฯ : นุชาการพิมพ์, ๒๕๕๖.

สมคิด จิรทัศน์กุล. รู้เรื่องวัด วิหาร โบสถ์ เจดีย์ พุทธสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ : จรัสสินทวงศ์
การพิมพ์. ๒๕๕๔.

สรศักดิ์ จันทรวัดกุล. ประวัติศาสตร์และศิลปะแห่งอาณาจักรขอมโบราณ. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพฯ

: เมืองโบราณ, ๒๕๕๒.

สันติ เล็กสุขุม. ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย(ฉบับย่อ) : การเริ่มต้นและการสืบเนื่องงานช่างในศาสนา.
พิมพ์ ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์. ๒๕๕๔.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๗.

----- วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. พระศิวานาฏราชในศิลปะลพบุรี. กรุงเทพฯ : พิมพ์เศ, ๒๕๑๕.

----- ศิลปะขอม. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา. ๒๕๓๙.

----- ศิลปะสมัยลพบุรี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๗.

----- ศิลปะในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์. ๒๕๓๘.

สุริยาอุทัย สุขสวัสดิ์, หม่อมราชวงศ์. ทับหลังในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ. ๒๕๓๑.

----- ปราสาทหินและทับหลัง. กรุงเทพฯ : สตาร์ปริ้นท์. ๒๕๔๒.

----- โบราณวัตถุที่เป็นสมบัติชิ้นสำคัญของชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :
ไทยภูมิพัลลขิง. ๒๕๕๑.

Briggs Lawrence Palmer. The Ancient Khmer Empire. Bangkok : White Lotus. 1999.

Jacques Claude. Ancient Angkor. Bangkok : River Book. 1999.

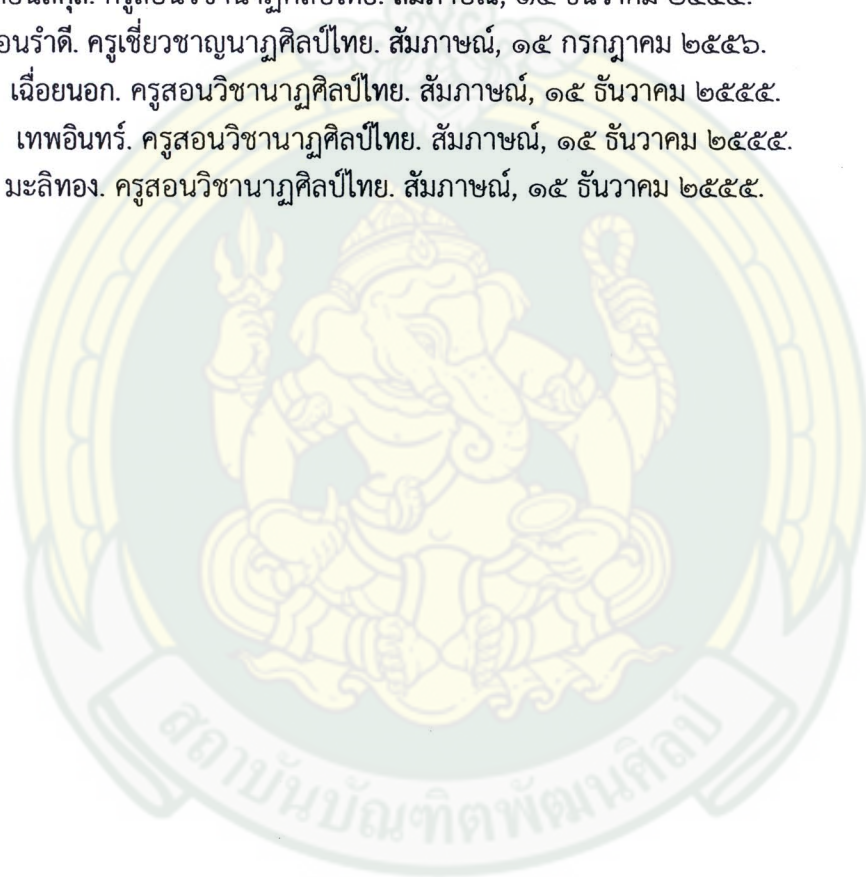
สัมภาษณ์

จุฑามาศ เจริญวงศ์. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

จุฑารัตน์ แดงเจริญ. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ชญาพร หลายเจริญ. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

นายชานนท์ อนันต์สูง. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 นายชัยกิจ ช่างต่อ. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 ณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี. สัมภาษณ์, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๖.
 นันทนา คล้ายมณี. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 พรพรรณ ผิวเผือด. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 พิระพงษ์ เตียนจันทิก. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 พูลศรี จีบแก้ว. หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ. สัมภาษณ์, ๕ สิงหาคม ๒๕๕๖.
 การดา ปัญญา. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 วรรัตน์ ชื่นจิตร. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 วิรชา เปลี่ยนสกุล. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 สมชาย ฟ่อนราดี. ครูเชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖.
 สุภาภรณ์ เฉื่อยนอก. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 สุนททิพย์ เทพอินทร์. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.
 หนึ่งฤทัย มะลิทอง. ครูสอนวิชานาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ภาคผนวก

ประกอบด้วย

แบบประเมินเล่มฉบับสมบูรณ์ ฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
ประเมินโดย นางพุลศรี จีบแก้ว หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ลพบุรี

แบบประเมินเล่มฉบับสมบูรณ์
ฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

☒ งานวิจัย

☐ งานสร้างสรรค์

ชื่อผู้วิจัย นาย ดิเรก นามสกุล พงษ์กุล วัฒนา

สังกัด วิทยาลัยอาชีวศึกษาปทุมธานี

หัวข้อโครงการวิจัย ศิลปะ ปะติมากรรม ที่มีอิทธิพลต่อ ดนตรี ชาติไทย

คำชี้แจง ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับคุณภาพ โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

- 5 หมายถึง มีระดับคุณภาพ ดีเด่น (ร้อยละ 80 ขึ้นไป)
- 4 หมายถึง มีระดับคุณภาพ ดีมาก (ร้อยละ 60-79)
- 3 หมายถึง มีระดับคุณภาพ ดี (ร้อยละ 40-59)
- 2 หมายถึง มีระดับคุณภาพ พอใช้ (ร้อยละ 20-39)
- 1 หมายถึง มีระดับคุณภาพ ควรปรับปรุง (ต่ำกว่า ร้อยละ 20)

รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ				
	5	4	3	2	1
1. การเขียนบทนำ					
1) นำเสนอให้เห็นลักษณะและความสำคัญของปัญหา/แสดงถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน	✓				
2. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง					
1) ความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย/งานสร้างสรรค์	✓				
2) ความสามารถในการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		✓			
3) ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		✓			
3.วิธีการดำเนินการวิจัย/งานสร้างสรรค์					
1) ความเหมาะสมของวิธีวิจัยหรือกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน	✓				
2) ความเหมาะสมของตัวแปร (ถ้ามี)	✓				
3) ความเหมาะสมของเครื่องมือ เทคนิคและกลวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล	✓				
4) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล	✓				
4. การวิเคราะห์ข้อมูล					
1) เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย	✓				
2) ความเหมาะสมของข้อมูลในการนำเสนอผลการวิเคราะห์	✓				
3) ความชัดเจนในการนำเสนอผลการวิเคราะห์	✓				

รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ				
	5	4	3	2	1
5. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ					
1) ความเหมาะสมของประเด็นที่อภิปราย	✓				
2) การใช้หลักฐานและเหตุผลประกอบการอธิบาย	✓				
3) ความกระชับในการอภิปราย	✓				
4) ความเหมาะสมในการเสนอแนะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้	✓				
6. ความถูกต้องในการเขียนและการพิมพ์					
1) การใช้ภาษา วรรคตอน ย่อหน้า และการสะกดในเนื้อหา		✓			
2) ความถูกต้องของการพิมพ์บรรณานุกรม	✓				

ผลสรุปคุณภาพโดยรวมของผลการวิจัย

- ☒ ดีเด่น
☐ ดีมาก
☐ ดี
☐ พอใช้
☐ ควรปรับปรุง

ข้อเสนอแนะ

ผลงานการวิจัยในครั้งนี้ สามารถเห็นถึงอิทธิพลของศิลปวัฒนธรรม ที่มีต่อ
 ภาษาศาสตร์ไทยได้ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นเกี่ยวกับการเชื่อมโยงระหว่างเอกลักษณ์
 ที่สืบทอดของศิลปวัฒนธรรม ในด้านหนึ่ง ทักษะที่นักวิจัยควรต้อง อดทน อดทน อดทน อดทน
 ของประเทศไทยมาอย่างยาวนานจนเกิดผลในการศึกษา ประเด็นที่ควรศึกษา และควรเป็น
 อนาคตของศิลปวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน

ลงชื่อ.....

(นางพุดรี สืบแก้ว)

วันที่ 1 ธ.ค. ๒๕๖๕

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ประวัติและผลงานวิชาการ (Curriculum vitae) ของหัวหน้าโครงการวิจัยและผู้ขอรับทุน

ชื่อหัวหน้าโครงการ นายดิเรก ทรงกัลยาณวัตร Mr. DEREK SONGKALAYANAWAT

ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ

สถานที่ทำงาน วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ที่อยู่ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ถนนรามเดโช ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ๑๕๐๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๖๔๑ ๒๑๕๐ โทรสาร ๐ ๓๖๔๑ ๒๑๕๐ มือถือ ๐๘ ๙๕๕๒ ๘๓๑๑

Email : derek65@windowslive.com

ประสบการณ์ด้านการวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๕๒ งานวิจัยเรื่อง ธรรมสังคีต
- พ.ศ. ๒๕๕๓ งานสร้างสรรค์เรื่อง ระบำนารายณ์ราชสุดดี
- พ.ศ. ๒๕๕๔ งานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์
- พ.ศ. ๒๕๕๕ งานวิจัยเรื่อง คีตนาฏยธรรมอศวโฆษ
- พ.ศ. ๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง ศิลปะลพบุรีที่มีอิทธิพลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย

